Шведска
Sverige

СКГО

Недељка Ивошевић, Косана Бекер, Наташа Окиљ

ПРИРУЧНИК ЗА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ О ИЗРАДИ ЛОКАЛНИХ АКЦИОНИХ ПЛАНОВА ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ УЗ АКТИВНО УКЉУЧИВАЊЕ ГРАЂАНА И ГРАЂАНКИ

ПРИРУЧНИК ЗА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ О ИЗРАДИ ЛОКАЛНИХ АКЦИОНИХ ПЛАНОВА ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ УЗ АКТИВНО УКЉУЧИВАЊЕ ГРАЂАНА И ГРАЂАНКИ

Недељка Ивошевић, Косана Бекер,
Наташа Окиљ

ПРИРУЧНИК ЗА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ О ИЗРАДИ ЛОКАЛНИХ АКЦИОНИХ ПЛАНОВА ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ УЗ АКТИВНО УКЉУЧИВАЊЕ ГРАЂАНА И ГРАЂАНКИ

Београд, 2025

ПРИРУЧНИК ЗА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ О ИЗРАДИ ЛОКАЛНИХ АКЦИОНИХ ПЛАНОВА ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ УЗ АКТИВНО УКЉУЧИВАЊЕ ГРАЂАНА И ГРАЂАНКИ

Аутор̄ке
Недељка Ивошевић
Косана Бекер
Наташа Окиљ

Издавач
Стална конференција градова и општина
– Савез градова и општина Србије
Македонска 22, 11000 Београд

За издавача
Никола Тарбук, генерални секретар СКГО

Лек̄тура
Љупка Мирковић Дубајић

Дизајн и п̄рип̄рема за шт̄ам̄пу
Атеље, Београд
www.atelje.rs

Мес̄то и г̄одина издавања
Београд, 2025.

Израду ове публикације помогла је Влада Шведске кроз пројекат „Одрживе и инклузивне услуге на локалном нивоу", који спроводи СКГО. Садржај публикације је искључива одговорност њених аутора.

Садржај

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА **7**

1. УВОД **9**

2. ЛОКАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАН ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ **11**

3. ПРАВНИ ОКВИР **15**

3.1. Међународни правни оквир родне равноправности **15**

3.2. Национални правни оквир родне равноправности **17**

3.3. Национални правни оквир за израду ЛАП-а на нивоу јединица локалне самоуправе **22**

3.4. Укључивање грађана и грађанки **25**

3.4.1. Демократски принципи и улоге партиципације у добром управљању *25*

3.4.2. Национални правни оквир укључивања грађана и грађанки *27*

3.4.3. Механизми и облици учешћа грађана и грађанки *29*

4. МЕТОДОЛОГИЈА ПРИПРЕМЕ ЛОКАЛНОГ АКЦИОНОГ ПЛАНА **33**

4.1. Формирање радне групе за израду локалног акционог плана **33**

4.2. Анализа стања у јединици локалне самоуправе **36**

4.2.1. Теме/области од значаја за родну равноправност у ЈЛС *36*

4.2.2. Прикупљање података *38*

4.2.3. Укључивање грађана и грађанки *39*

4.2.4. Спровођење истраживања *40*

4.2.5. Родна анализа *57*

4.3. Одређивање циљева, планирање мера, активности и индикатора **62**

4.3.1. Одређивање циљева *62*

4.3.2. Планирање и одређивање мера и активности *65*

4.3.3. Одређивање индикатора *67*

4.4. Финансирање ЛАП-а **68**

4.5. Јавна расправа и усвајање ЛАП-а **69**

5. ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА ЛАП-А **71**

6. ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ **73**

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

ДЈП	документи јавне политике
ЕКЉП	Европска конвенција о људским правима
ЕУ	Европска унија
ЗЗД	Закон о забрани дискриминације
ЗРР	Закон о родној равноправности
ЈЛС	јединица локалне самоуправе
ЛАП	локални акциони план
ЛАП РР	локални акциони план за родну равноправност
ЛС	локална самоуправа
МУП	Министарство унутрашњих послова
НСЗ	Национална служба за запошљавање
РОБ	родно одговорно буџетирање
РР	родна равноправност
РСЈП	Републички секретаријат за јавне политике
SALAR	Шведска асоцијација локалних власти и региона
СКГО	Стална конференција градова и општина
УН	Уједињене нације
CEDAW	Конвенција Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена
ЦОР	Циљеви одрживог развоја

1. УВОД

Родна равноправност представља један од кључних принципа демократског друштва и темељ одрживог развоја на свим нивоима управљања. Локалне самоуправе имају посебну одговорност да кроз своје политике и праксе осигурају једнака права, могућности и ресурсе за све грађане и грађанке, узимајући у обзир специфичне потребе и изазове са којима се суочавају жене и мушкарци у својим заједницама.

Овај приручник је осмишљен као практичан водич за јединице локалне самоуправе у процесу израде и спровођења локалних акционих планова (у даљем тексту: ЛАП) за родну равноправност. Кроз јасне кораке, методолошке смернице и примере добре праксе, приручник пружа подршку локалним властима у креирању свеобухватних и делотворних стратегија које ће омогућити унапређење родне равноправности у локалним заједницама.

Један од основних задатака овог приручника је да подржи локалне власти, организације цивилног друштва и грађане/-ке у разумевању и примени партиципативних механизама, имајући у виду да пракса показује да упркос развијеном нормативном оквиру у нашој земљи, партиципација грађана/-ки приликом креирања акционих докумената у Републици Србији није на завидном нивоу, посебно на нивоу локалних самоуправа. Због тога је посебан нагласак стављен на активно укључивање грађана и грађанки у све фазе овог процеса – од анализе потреба и приоритета, преко дефинисања циљева и мера, до праћења и евалуације спроведених активности. Укључивање заједнице доприноси квалитету и одрживости акционих планова и јача поверење између грађана/-ки и институција, оснажујући партиципативну демократију на локалном нивоу.

Приручник се ослања на постојеће законске и институционалне механизме, али и нуди искуства из праксе за њихово унапређење. Његов крајњи циљ је подизање капацитета релевантних актера и изградња поверења између грађана/-ки и институција, успостављање реалних и остваривих очекивања, као и креирање квалитетнијих оперативних докумената који ће имати директан утицај на подизање квалитета живота свих грађана/-ки у локалним самоуправама.

Стална конференција градова и општина (СКГО) препознала је потребу за израдом овог приручника како би се ојачала партиципативна димензија локалних јавних политика у области родне равноправности. Искуства из Шведске, као лидера у области родне равноправности и партиципативног управљања, представљају инспирацију за даље прилагођавање њихових модела локалном контексту у Србији. Овај приручник је део ширег пројекта, чији је циљ унапређење капацитета

локалних самоуправа за инклузивно планирање и имплементацију родно осетљивих политика. Ради се о пројекту који финансира Влада Шведске, а спроводи Стална конференција градова и општина уз стратешку подршку Шведске асоцијације локалних власти и региона (*SALAR*), и има за циљ да унапреди капацитете локалних самоуправа у Србији у пружању инклузивних, квалитетних и одрживих услуга свим грађанима и грађанкама, у складу са принципима родне равноправности, људских права и приступа заснованог на доказима. Трогодишњи пројекат (јул 2022 – јун 2025) усмерен је на четири кључне области: животну средину, локални економски развој са фокусом на женско предузетништво, смањење ризика од катастрофа и родну равноправност. Управо је родна равноправност у темељу свих пројектних активности – било да се ради о директној подршци општинама кроз општинске пакете подршке, изградњи капацитета кроз обуке и догађаје или заступању интереса ЈЛС. Пројекат се ослања на постојећа искуства и резултате, и доприноси креирању локалних политика које одговарају на специфичне потребе жена и мушкараца, дечака и девојчица у различитим локалним контекстима.

Овај приручник је подршка свима који учествују у изради ЛАП-а омогућавајући им да се ослоне на њега на сваком кораку током овог важног процеса. Надамо се да ће овај приручник послужити као користан алат за унапређење локалних политика и пракси у области родне равноправности, као и да ће подстаћи веће ангажовање свих релевантних актера у стварању инклузивнијих и праведнијих заједница.

2. ЛОКАЛНИ АКЦИОНИ ПЛАН ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ

Замислите да сте добили задатак да израдите Локални акциони план (ЛАП) за родну равноправност за вашу локалну самоуправу. Можда се питате колико је овај процес сложен, шта прво треба да урадите и којим путем да идете. Постоји ли неки „рецепт“ који ће вас водити корак по корак и омогућити вам да израдите ЛАП који ће задовољити потребе ваше локалне самоуправе и на који ћете бити поносни. У одговору на ова важна питања, израдили смо овај приручник у форми оперативног документа. Његова сврха је да представи основне кораке у процесу израде ЛАП-а, објасни важност тих корака и пружи смернице како да се остваре.

Локални акциони план за родну равноправност је стратешки документ који дефинише конкретне активности и мере које ће се предузети како би се унапредила родна равноправност унутар одређене заједнице, институције или организације.

Родна равноправност је:

- Појам који означава једнака права, обавезе и могућности за жене и мушкарце;
- Омогућавање свим појединцима, без обзира на пол/род, једнаких могућности и права у различитим сферама друштва;
- Једнака расподела моћи и ресурса између жена и мушкараца;
- Обраћање пажње на друштвене норме које утичу на услове живота жена и мушкараца, те им могу дати моћ или их онемогућити да остваре своје потенцијале;
- Питање које се тиче правде и демократије, али такође и ствар економије и одрживог развоја.

Родна равноправност није:

- Покушај да жене више буду као мушкарци или да мушкарци више буду као жене;
- Борба између жена и мушкараца – одузимање моћи мушкарцима и давање моћи женама;
- Једнако (идентично) третирање жена и мушкараца, већ омогућавање једнаких права и могућности.

Треба имати у виду да када говоримо о **родној равноправности и родним питањима, не говоримо само о женама, већ и о мушкарцима, девојчицама и дечацима**.[1] Међутим, када будете анализирали међународне и домаће правне прописе, као и извештаје и публикације које се односе на тему родне равноправности, приметићете да се већина мера које се односе на родну равноправност, управо односи на побољшање положаја жена у друштву. То није случајно. Наиме, сви релевантни показатељи у нашој земљи и свету показују да су жене несразмерно више изложене дискриминацији у свим областима јавног и приватног живота, као и родно заснованим насиљу. У посебном ризику су жене из маргинализованих група (нпр. Ромкиње, старије жене, жене са инвалидитетом, жене са села, сиромашне жене, самохране мајке и др.). Стога је потребно да се на свим нивоима власти, укључујући локални, спроведу одговарајуће мере, како би се унапредио положај оних који нису третирани равноправно, што су у највећој мери жене и припадници маргинализованих група.

Када током израде ЛАП-а дођете до корака у вези са анализом стања у вашој локалној самоуправи, о чему ће бити речи нешто касније, моћи ћете са сигурношћу да утврдите које се друштвене групе у вашој локалној самоуправи сусрећу са већим баријерама у остваривању својих права, те којима је потребна већа подршка за достизање пуне родне равноправности.

Локалним акционим планом за родну равноправност дефинише се:

Анализа стања	Идентификација проблема – утврђивање препрека и недостатака за постизање родне равноправности
Мере и активности	Шта ће се конкретно урадити по питању идентификованих проблема и препрека
Актери	Ко ће све учествовати у спровођењу активности
Временски оквир	Када ће се активности реализовати
Буџет	Колико новца је потребно за планиране активности и одакле ће се новац обезбедити

С тим у вези, добар локални акциони план за родну равноправност треба да допринесе повећању свести о важности родне равноправности, кроз укључивање родне перспективе у све активности, адекватном пружању подршке запосленим мушкарцима и женама у локалној самоуправи, не само у спровођењу ЛАП-а, већ и стварању културе равноправности на радном месту, као и да омогући обезбеђивање средстава за планиране активности.

Укључивање родне перспективе значи разматрање потреба и искустава жена, мушкараца, девојчица и дечака приликом планирања и реализације јавних политика и програма, укључујући и локалне акционе планове. Ово укључује

1 Катарина Ферих и др., *Значај родне равноправности – смернице за аргументацију*, доступно на: *https://www.skgo.org/storage/app/uploads/public/164/207/511/1642075111_J%C3%A4mst%C3%A4lldhetsbroschyr_Serbien_LAT_v1_web.pdf*

препознавање разлика у њиховим улогама и правима у одређеним областима друштвеног живота, правичну расподелу ресурса и развој услуга које су доступне и приступачне свима. Другим речима, када се укључи родна перспектива, ствара се равноправније и инклузивније друштво.

САЗНАЈТЕ ВИШЕ

У претходном делу текста споменули смо пол/род као могући основ дискриминације и узрок неравноправности. Иако верујемо да већина зна разлику између ова два појма, искористићемо прилику да поновимо:

Пол се односи на биолошке разлике између жена и мушкараца. Оне су углавном трајне и универзалне. Када се говори о полу, мисли се на биолошка својства људи, односно, скуп биолошких карактеристика, као што су: полни хромозоми, полне жлезде, хормони и унутрашњи и спољашњи полни органи.

Род се односи на друштвено конструисане улоге жена и мушкараца, на начин на који друштво види улогу жене и мушкарца, као и очекивања од њих. Друштвена очекивања у вези са родним улогама зависе од многих фактора: културних, политичких, економских, друштвених и религијских. На ове улоге утичу и обичаји, закони, класна и етничка припадност, као и предрасуде присутне у једној заједници. Ставови и понашања о роду и родним улогама су научена и могу се мењати.

Разлике у поимању друштвених улога мушкараца и жена могу се уочити у различитим контекстима:

- **Друштвеном**: Постоје различита очекивања о друштвеним улогама жена и мушкараца, где се мушкарцу приписује улога главе породице и зарађивача, док се од жена очекује да буду мајке, хранитељке и неговатељице, посебно за децу и старије:
- **Политичком**: Постоје разлике у начинима на које жене и мушкарци стичу и деле моћ и ауторитет. Мушкарци су чешће присутни у националној и тзв. „високој“ политици, док су жене много мање укључене, а и када су укључене, то су углавном локалне политике, повезане са њиховим улогама у приватној сфери;
- **Образовном**: Постоје разлике у могућностима стицања образовања и различитим очекивањима од девојчица и дечака. Породица често усмерава образовање дечака пре него девојчица, а девојчице се обично уписују на мање престижне смерове;
- **Економском**: Постоје разлике у могућностима за каријеру, контроли финансија и другим продуктивним вредностима, као што су кредити и зајмови, као и власништво над некретнинама.[2]

Локални акциони план за родну равноправност представља важан корак и водич у вашој локалној самоуправи. Он је усмерен на постизање равноправног третмана

2 Доступно на: *https://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/RIDER_PRAVNE_STUDIJE_RODA_2014.pdf*

свих грађана и грађанки, без обзира на пол и род. Да би ЛАП био успешно реализован, потребно је да сви учесници/-це у процесу имају свест о томе колико је важно спровести овај план.

Не заборавите да на ЛАП не треба гледати само као на законску обавезу коју локална самоуправа треба да испуни. Локални акциони план за родну равноправност је „живи“ документ који захтева ваше активно учешће и истрајност. Наиме, ЛАП је кључан за стварање друштва, односно, локалне заједнице у којој сви имају једнаке шансе и могућности. Свака активност коју спроведете у оквиру ЛАП-а допринеће том циљу и због тога је важно да сви релевантни актери/-ке учествују у овом важном процесу.

3. ПРАВНИ ОКВИР

3.1. Међународни правни оквир родне равноправности

Међународни правни оквир у области родне равноправности и заштите жена од дискриминације чине међународни уговори о људским правима, који гарантују право на равноправност и слободу од дискриминације. Универзални међународни антидискриминациони правни оквир чине конвенције Уједињених нација (УН) о људским правима и забрани дискриминације:

- *Универзална декларација о људским правима (1948);*[3]
- *Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966);*[4]
- *Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966);*[5]
- *Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације (1965);*[6]
- *Конвенција Уједињених нација о правима детета (1989);*[7]
- *Конвенција о правима особа са инвалидитетом (2006).*[8]

*Конвенција Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена (*CEDAW*, 1979)*[9] најважнији је универзални документ о правима жена, а њен општи оквир чине остваривање суштинске једнакости жена и мушкараца, забрана дискриминације жена и обавезе држава потписница. Према одредбама *CEDAW* конвенције, дискриминација жена означава свако разликовање, искључивање или ограничавање на основу пола, са циљем или последицом угрожавања или онемогућавања признавања, остваривања или вршења људских права и основних

3 Генерална скупштина Уједињених нација, Париз 10.12.1948.

4 Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/71

5 Закон о ратификацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/71

6 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о укидању свих облика расне дискриминације, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 31/67

7 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97

8 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом, „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/2009

9 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 11/81

слобода жена на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу, без обзира на њихово брачно стање, на основу равноправности мушкараца и жена.[10] У циљу постизања *de iure* и *de facto* једнакости, неопходно је препознати разлике између жена и мушкараца, уважити разлике и мењати окружења у којима су жене у неповољнијем положају и стварати услове за једнаке могућности, једнак приступ и једнаке резултате за жене и мушкарце.

На регионалном нивоу, за Србију су значајни документи Савета Европе[11] о људским правима, недискриминацији и родној равноправности. Најважнија регионална конвенција је *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода* (1950), којом је забрањена дискриминација у уживању права и слобода гарантованих конвенцијом по било ком основу, као што је пол, раса, боја коже, језик, религија, политичко или друго уверење, национално или друштвено порекло, повезаност са националном мањином, имовно стање, рођење или други статус,[12] као и Протокол бр. 12 (2000) којим је омогућено да се заштита од дискриминације може тражити у вези са кршењем било ког права које је гарантовано националним законодавством.

Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (2011)[13] донета је са циљем успостављања нулте толеранције на насиље према женама и насиље у породици, као и да допринесе сузбијању свих облика дискриминације према женама и промовише суштинску једнакост жена и мушкараца. Насиље према женама означава се као кршење људских права и облик дискриминације жена.

Европска Повеља о родној равноправности на локалном нивоу (2006)[14] заснована је на следећим начелима: 1) равноправност жена и мушкараца је фундаментално право; 2) да би родна равноправност била загарантована, морају се решавати питања вишеструке дискриминације и хендикепа; 3) подједнако учешће жена и мушкараца у процесима одлучивања је предуслов за демократско друштво; 4) елиминисање родних стереотипа је фундаментално за постизање равноправности између жена и мушкараца; 5) уврштивање родних ставова у све активности локалне и регионалне управе је неопходно у процесу побољшања равноправности између жена и мушкараца и 6) правилно обезбеђивање ресурса за акциони план и програм је неопходан алат у унапређивању родне равноправности.

10 Члан 1. *CEDAW*

11 Република Србија је од 2003. године чланица Савета Европе и ратификовала је велики број конвенција Савета Европе

12 Члан 14. ЕКЉП

13 Закон о ратификацији Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 12/2013

14 Текст Европске повеље о родној равноправности на локалном нивоу доступан је на српском језику на: *https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Evropska-povelja-o-rodnoj-ravnopravnosti-na-lokalnom-nivou.pdf*

3.2. Национални правни оквир родне равноправности

Поред међународног оквира који је обавезујући за Србију, национални правни оквир забране дискриминације и родне равноправности у Републици Србији је солидан и у великој мери усаглашен са међународним стандардима.

Уставом Републике Србије[15] забрањена је дискриминација и прописано је да су пред Уставом и законом сви једнаки, као и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације.[16] Уставом је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.[17] Са аспекта положаја жена, веома је важно што је Уставом изричито прописано да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су у суштински неједнаком положају са другим грађанима/-кама.[18] Уставом Републике Србије прописано је да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.[19]

Закон о забрани дискриминације[20] је општи закон којим је успостављен свеобухватан систем заштите од дискриминације. Овим законом је уређена општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације.[21] Облици дискриминације који су прописани Законом о забрани дискриминације су: непосредна и посредна дискриминација, повреда начела једнаких права и обавеза, позивање на одговорност, удруживање ради вршења дискриминације, говор мржње и узнемиравање, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање и навођење на дискриминацију[22], а вишеструка дис-

15 „Службени гласник РС“, бр. 98/2006
16 Члан 21. ст. 1. и 2. Устава Републике Србије
17 Члан 21. став 3. Устава Републике Србије
18 Члан 21. став 4. Устава Републике Србије
19 Члан 15. Устава Републике Србије
20 „Службени гласник РС“, бр. 22/2009 и 52/2021
21 Дискриминација је дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе лица, као и на чланове њихових породица или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а које се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, роду, родном идентитету, сексуалној оријентацији, полним карактеристикама, нивоом прихода, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним или претпостављеним личним својствима. Члан 2. став 1. тачка 1. ЗЗД
22 Чл. 5–12. ЗЗД

криминација је тежак облик дискриминације и дефинисана је као дискриминација лица на основу два или више личних својстава без обзира на то да ли се утицај појединих личних својстава може разграничити (вишеструка дискриминација) или се не може разграничити (интерсекцијска дискриминација).[23] Прописани су и посебни случајеви дискриминације,[24] између осталог, дискриминација на основу пола, рода и родног идентитета,[25] која постоји ако се поступа противно начелу родне равноправности, односно, начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Забрањено је ускраћивање права или јавно или прикривено признавање погодности у односу на пол, односно, род и родни идентитет или због промене пола, односно, прилагођавања пола родном идентитету, као и због трудноће, породиљског одсуства, одсуства ради неге детета или посебне неге детета. Забрањено је и физичко и друго насиље, експлоатација, изражавање мржње, омаловажавање, уцењивање и узнемиравање с обзиром на пол, односно, род и родни идентитет, као и јавно заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно, стереотипних улога полова.

Законом о родној равноправности[26] прописане су мере политике за остваривање и унапређивање родне равноправности, врсте планских аката у области родне равноправности и начин извештавања о њиховој реализацији, институционални оквир за остваривање родне равноправности, надзор над применом закона и друга питања од значаја за остваривање и унапређивање родне равноправности.

Према одредбама овог закона, родна равноправност подразумева једнака права, одговорности и могућности, равномерно учешће и уравнотежену заступљеност жена и мушкараца у свим областима друштвеног живота, једнаке могућности за остваривање права и слобода, коришћење личних знања и способности за лични развој и развој друштва, једнаке могућности и права у приступу робама и услугама, као и остваривање једнаке користи од резултата рада, уз уважавање биолошких, друштвених и културолошки формираних разлика између мушкараца и жена и различитих интереса, потреба и приоритета жена и мушкараца приликом доношења јавних и других политика и одлучивања о правима, обавезама и на закону заснованим одредбама, као и уставним одредбама.

Законом је операционализован процес увођења родне перспективе прописивањем обавезе усвајања посебних мера, родно одговорног буџетирања, прикупљања родно сензитивних података и усвајања планских аката. Поред тога, прописано је да мере за остваривање и унапређивање родне равноправности подразумевају стварање једнаких могућности за учешће и равноправан третман жена и мушкараца у области рада, запошљавања и самозапошљавања, социјалне

23 Члан 13. став 1. тачка 5. ЗЗД

24 Чл. 15–27 ЗЗД

25 Чл. 20. ЗЗД

26 „Службени гласник РС“, бр. 52/2021

и здравствене заштите, образовања, васпитања, науке и технолошког развоја, информационо-комуникационих технологија и информационог друштва, одбране и безбедности, саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, културе, јавног информисања, спорта, у органима управљања и надзора и њиховим телима, политичког деловања и јавних послова, сексуалног и репродуктивног здравља и права, приступа роби и услугама. Надаље, утврђена је обавеза усвајања националне стратегије и акционог плана за родну равноправност, акционог плана за родну равноправност јединице територијалне аутономије и јединица локалне самоуправе, обавеза органа јавне власти и послодаваца да у своје планове и програме рада унесу део о родној равноправности, као и обавеза усвајања плана управљања ризицима од повреде принципа родне равноправности.

Законом о родној равноправности прописано је да се у јединици локалне самоуправе образују тела за родну равноправност и то:

1) ***комисија за родну равноправност*** у скупштини јединице локалне самоуправе, као стално радно тело скупштине, које чине одборници, а све акте који се упућују скупштини разматра из родне перспективе;
2) ***савет за родну равноправност*** се образује у органима управе јединице локалне самоуправе, а чине га именована или постављена лица, представници установа, органа и организација у областима значајним за родну равноправност и спречавање и сузбијање родно заснованог насиља, прати стање у области родне равноправности, иницира и предлаже мере за унапређење родне равноправности. У раду савета обавезно учествују и лица задужена за родну равноправност у органима управе јединице локалне самоуправе, која тим саветима пружају стручну и административно-техничку потпору у раду.

Ова тела за родну равноправност сарађују међусобно као и са свим другим телима за родну равноправност на нивоу јединице локалне самоуправе, аутономне покрајине и Републике Србије. Актима скупштине јединице локалне самоуправе ближе се уређују избор, надлежности и начин рада тела за родну равноправност.[27]

Поред тога, прописано је да су органи јавне власти који имају више од 50 запослених и радно ангажованих лица, дужни да из реда својих запослених одреде лице задужено за родну равноправност у складу са својим актом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места.[28]

Лице задужено за родну равноправност: 1) прати спровођење политика и мера за остваривање и унапређивање родне равноправности из делокруга органа у којем су запослени; 2) прати стање о полној структури запослених и радно ангажованих лица у органу у коме су одређени и саставља извештаје о утврђеном стању у погледу достигнутог нивоа остваривања родне равноправности у области

27 Члан 63. ЗРР

28 Руководилац органа јавне власти за лице задужено за родну равноправност одређује руководиоца организационе јединице у чијој надлежности су послови који се односе на вођење евиденција у области рада. О одређивању лица задуженог за родну равноправност и о свакој промени овог лица органи јавне власти обавештавају министарство.

из делокруга органа; 3) доставља извештаје из тачке 2) овог става руководиоцу органа, које орган јавне власти, након доношења, доставља министарству; 4) сарађује са министарством и телима за родну равноправност на питањима значајним за остваривање и унапређивање родне равноправности; 5) припрема податке, анализе и материјале потребне за рад тела за родну равноправност; 6) обавља и друге послове у складу са актом о одређивању лица задуженог за родну равноправност. Лица задужена за родну равноправност морају бити обучена за обављање наведених послова. Министарство у сарадњи са Националном академијом за јавну управу ближе уређују програм и начин обуке лица задужених за родну равноправност, у складу са законом.[29]

СКГО је урадио предлог модела за сва ова тела како би подржао њихово оснивање. Више о томе можете видети на линку: *Вести – Припремљени модели докумената у области родне равноправности*

Треба указати да је на основу неколико иницијатива, које су се углавном односиле на употребу родно осетљивог језика, Уставни суд 28. јуна 2024. године донео решење[30] којим је покренуо поступак за оцену уставности Закона о родној равноправности и донео привремену меру којом обуставља извршења појединачног акта или радње предузете на основу закона, до доношења коначне одлуке Уставног суда. Међутим, ово није од утицаја на израду Локалног акционог плана за родну равноправност, имајући у виду да је ЛАП плански документ који скупштина града/општине усваја Одлуком/општим актом.

Да ли је потребно укључивање правног оквира родне равноправности у ЛАП?

Укључивање правног оквира родне равноправности у ЛАП је веома корисно. Наиме, да би свако ко примењује, оцењује или се упознаје са текстом ЛАП-а разумео шта је родна равноправност, потребно је да се упозна и са правним оквиром родне равноправности.

Започните ЛАП са *уводом* који ће представљати осврт на то да ли је ваша локална самоуправа потписала Европску повељу о родној равноправности на локалном нивоу. Ово је важан корак јер показује вашу посвећеност стандардима родне равноправности на европском нивоу.

ПРИМЕР ЗА УВОД

_____ (назив локалне самоуправе) потписао/-ла је Европску повељу за родну равноправност на локалном нивоу _____ године, чиме је исказао/-ла спремност да унапреди локалне политике и поступање у области родне равноправности и положаја жена у општини.

29 Члан 64. ЗРР

30 Решење Уставног суда бр. 011 1686/21-1 од 28. 06 2024. године

Европска повеља на локалном нивоу је документ који политички обавезује, али је уједно и практичан алат који помаже локалним самоуправама да у своје политике угради принцип родне равноправности и људских права. Сви градови и општине који потпишу Европску повељу за родну равноправност на локалном нивоу обавезују се да ће припремити акциони план у року од две године у којем ће одредити приоритете, активности и определити средства за спровођење планираних активности, у складу са начелом бр. 6 ове повеље. Поред тога, неопходна је и сарадња потписница којом се олакшава примена прокламованих начела повеље и размена добрих пракси.

Након увода, отпочните са *приказом правног оквира родне равноправности*. У том смислу, имајте на уму да правни оквир који подржава израду ЛАП-а обухвата, како смо то и представили у претходна два одељка, међународно ратификоване уговоре о људским правима, који гарантују право на равноправност и слободу од дискриминације, као и националне прописе који укључују законе који гарантују родну равноправност и прописују забрану дискриминације. Укључивањем ових елемената у ЛАП, поставићете чврсту основу за даљи рад на постизању и даљој промоцији родне равноправности у вашој локалној самоуправи.

ВАЖНО ЈЕ ДА ЗНАТЕ

Правни оквир који смо представили у претходном тексту можете преузети, односно, копирати у текст вашег ЛАП-а. Међутим, ако се одлучите за то, морате имати на уму неколико ствари:

- Проверите да ли је донет или измењен неки међународни пропис који се односи на родну равноправност и забрану дискриминације, те сходно томе ускладите текст;
- Проверите да ли су донети нови прописи који гарантују право на родну равноправност. Уколико јесу, наведите релевантне норме јасно и прецизно;
- Проверите да ли су цитирани прописи измењени и/или допуњени, те у складу са тим ревидирајте ове информације. Уклоните стари садржај и замените га новим одредбама које су важне за гарантовање родне равноправности;
- Уколико је пропис измењен/допуњен, у фусноти измените назив службеног гласника тако што ћете уписати актуелан;
- Уколико нисте сигурни у неке аспекте правног оквира, посаветујте се са колегама/-иницама из правне струке. Њихова експертиза ће вам помоћи да осигурате тачност и потпуност информација у вези са правним оквиром.

Након што сте сачинили увод и укључили правни оквир родне равноправности у текст документа који припремате, настављамо са правним оквиром за израду ЛАП-а на нивоу јединица локалне самоуправе. У овом делу представљамо релевантне прописе и разматрамо да ли их је потребно укључити у ЛАП.

3.3. Национални правни оквир за израду ЛАП-а на нивоу јединица локалне самоуправе

Према Закону о локалној самоуправи,[31] локална самоуправа је право грађана/-ки да непосредно и преко слободно изабраних представника управљају јавним пословима од непосредног, заједничког и општег интереса за локално становништво, као и право и обавеза органа локалне самоуправе да у складу са законом, планирају, уређују и управљају јавним пословима који су у њиховој надлежности и од интереса за локално становништво.[32] У вршењу своје надлежности, јединица локалне самоуправе доноси прописе самостално, у складу са својим правима и дужностима утврђеним Уставом, законом, другим прописом и статутом.[33] У надлежности је јединице локалне самоуправе да се стара о остваривању, заштити и унапређењу људских и мањинских права и родној равноправности.[34]

Законом о планском систему[35] уређује се плански систем Републике Србије, односно, управљање системом јавних политика и средњорочно планирање, врсте и садржина планских докумената које у складу са својим надлежностима предлажу, усвајају и спроводе сви учесници у планском систему, међусобна усклађеност планских докумената, поступак утврђивања и спровођења јавних политика и обавеза извештавања о спровођењу планских докумената, као и сходна примена обавезе спровођења анализе ефеката на прописе и на вредновање учинака тих прописа.[36] Документ јавних политика јесте плански документ којим учесници у планском систему, у складу са својим надлежностима, утврђују или разрађују већ утврђене јавне политике. Врсте докумената јавних политика јесу: 1) стратегија, 2) програм, 3) концепт политике и 4) акциони план.[37]

Акциони план је документ јавне политике највишег нивоа детаљности, којим се разрађују стратегија или програм, у циљу управљања динамиком спровођења мера јавних политика које доприносе остваривању посебних циљева стратегије, односно програма.[38] Акциони план садржи следеће обавезне елементе:[39] 1) опште и посебне циљеве преузете из стратегије, односно програма који разрађује; 2) мере и

31 „Службени гласник РС“, бр. 129/2007, 83/2014 – др. закон, 101/2016 – др. закон, 47/2018 и 111/2021 – др. закон

32 Члан 2. Закона о локалној самоуправи

33 Члан 5. Закона о локалној самоуправи

34 Члан 20. став 1. тачка 10. Закона о локалној самоуправи

35 „Службени гласник РС“, бр. 30/2018

36 Члан 1. Закона о планском систему

37 Члан 10. Закона о планском систему

38 Члан 18. Закона о планском систему. Акциони план се ревидира по потреби, у складу са резултатима праћења спровођења и резултатима *ex-post* анализе ефеката јавне политике, односно, у случају да се утврди потреба, приступа се припреми његових измена и допуна. Ревизијом акционог плана мењају се појединачни елементи садржаја акционог плана, као што су активности, рокови и институције одговорне за спровођење активности.

39 Члан 19. Закона о планском систему

активности за постизање општих и посебних циљева стратегије, односно програма, уз навођење пројеката ако се мере и/или активности спроводе кроз пројекте; 3) институције партнере одговорне за спровођење мера и активности, као и институцију носиоца која је одговорна за праћење спровођења и извештавање о спровођењу стратегије, односно програма који акциони план разрађује; 4) рок за завршетак предвиђених мера и активности; 5) потребна средства за спровођење мера, уз навођење извора финансирања за обезбеђена средства; 6) показатеље учинака на нивоу мера јавних политика, а по потреби и на нивоу активности; 7) информације о прописима које би требало донети односно изменити како би се реализовале мере јавне политике; 8) друге елементе прописане подзаконским актом Владе.

НАПОМЕНА

Премда је Законом о планском систему предвиђено да се акциони план као тип документа јавне политике (ДЈП) израђује на начин да се наслања на и разрађује до највишег нивоа детаљности – стратегију или програм, у случају ЛАП-а за родну равноправност оваква хијерархија ДЈП није експлицитна. Конкретно, Закон о родној равноправности прописује обавезу усвајања Стратегије у овој области само за национални ниво, док су за покрајински и локални ниво наведени само акциони планови (чл. 13. Закона о родној равноправности).

Имајући у виду овакву поставку прописа и обавезе ЈЛС са тим у вези, у овом приручнику као и у пракси подршке градовима и општинама, СКГО примењује приступ директне израде ЛАП-а за родну равноправност као самосталног документа јавне политике који се не наслања нужно на локалну стратегију или програм за родну равноправност. Отуда проистичу и одређене специфичности приступа, посебно у погледу уводних процеса и делова ЛАП-а који се односе на правни и плански оквир, аналитику, утврђивање приоритета, циљева и сл., будући да се не ради о непосредном преузимању и разради циљева и мера из стратегије или програма за родну равноправност. Наравно, како је у наставку текста објашњено, приликом израде ЛАП-а врши се у мери у којој је могуће, повезивање са другим планским документима који постоје у ЈЛС-у а који су релевантни за питања родне равноправности.

Родна анализа је саставни део процеса увођења родно одговорног буџетирања у Републици Србији, које је дефинисано *Законом о буџетском систему*.[40] Према одредбама овог закона, **родно одговорно буџетирање представља увођење принципа родне равноправности у буџетски процес**, што подразумева родну анализу буџета и реструктурирање прихода и расхода са циљем унапређења родне равноправности.[41] Родна равноправност је један од циљева

40 „Службени гласник Републике Србије“, бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 – испр. 108/2013, 142/2014, 68/2015 – др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019, 72/2019, 149/2020, 118/2021, 138/2022, 118/2021 – др. закон, 92/2023 и 94/2024

41 Члан 2. став 1. тачка 58в Закона о буџетском систему

буџетског система, па је прописано да буџетски систем, између осталог, треба да оствари алокацијску ефикасност која подразумева распоређивање средстава буџета са циљем унапређења родне равноправности.[42] Ово се односи на све нивое – републички, покрајински и локални, а обавезује и директне и индиректне буџетске кориснике.

У Републици Србији постоје институционални механизми који спроводе и надгледају процес унапређења родне равноправности – Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова Народне скупштине Републике Србије, Одбор за равноправност полова у Скупштини Аутономне покрајине Војводине, као и локални механизми за родну равноправност.

Да ли је потребно укључивање правног оквира за израду локалног акционог плана родне равноправности на нивоу јединица локалне самоуправе у ЛАП?

Веома је добро укључити ове прописе, јер се израда ЛАП-а за родну равноправност у локалним самоуправама ослања на прописе који подржавају планирање, израду и спровођење овог важног документа. То ћете урадити тако што ћете ове прописе навести одмах након регулативе која се односи на родну равноправност. Уколико се одлучите да ископирате прописе које смо излистали у претходном одељку, пажљиво проверите да ли је дошло до измена или допуна прописа, а уколико јесте, прилагодите текст и пратеће фусноте.

Затим, проверите да ли ваша локална самоуправа има специфичне локалне акте који се односе на родну равноправност, као и стратегије усвојене на локалном нивоу. Уколико има, обавезно их укључите у ЛАП како бисте осигурали усаглашеност са локалним потребама и приоритетима.

Док пишете овај одељак, проверите и да ли је ваш ЛАП у складу са стратешким оквирима на националном или покрајинском нивоу. То ћете учинити тако што ћете проучити националне (и/или покрајинске) стратегије и акционе планове који гарантују родну равноправност у различитим областима друштвеног живота. Ово укључује преглед мера, циљева и активности које су планиране на националном и/или покрајинском нивоу. Важно је да ЛАП буде у сагласности са овим стратешким документима.

ПРИМЕР

Уколико је Националним акционим планом за спровођење стратегије за родну равноправност одређена мера: „Успостављање системске подршке за започињање, развој и раст бизниса у већинском власништву жена и повећање профитабилности њихових предузетничких активности", то јасно указује да је женама, у овој области, потребна већа подршка заједнице.

42 Члан 4. став 1. тачка 4. Закона о буџетском систему

Ако у ЛАП-у одредите мере и активности које подржавају жене у бизнису и/или предузетнице, можете бити сигурни да је тај део вашег плана усклађен са националним политикама. Ово не само да показује вашу посвећеност родној равноправности, већ и ојачава легитимитет вашег акционог плана.

3.4. Укључивање грађана и грађанки

3.4.1. Демократски принципи и улога партиципације у добром управљању

Демократско управљање на локалном нивоу заснива се на принципима отворености, одговорности, транспарентности, владавине права и поштовања људских права. У том оквиру, партиципација грађана и грађанки не представља само формално право, већ суштинску димензију квалитета управљања. Учешће грађана у процесима доношења одлука омогућава креирање јавних политика које су у већој мери усклађене са потребама заједнице, јача легитимитет институција и доприноси изградњи поверења између јавне власти и грађана/-ки.

Добра управа, као нормативни и функционални оквир савременог управљања, не може се замислити без уважавања и примене партиципативног приступа. У њеном средишту налазе се права и слободе грађана и грађанки, једнак приступ услугама, као и равноправно укључивање свих друштвених група. Управа која функционише на основу демократских вредности мора бити отворена за дијалог, отпорна на корупцију, доступна и одговорна према онима којима служи. У том смислу, партиципација није пуки облик консултовања, већ средство стварног укључивања грађана/-ки у процесе који обликују њихов свакодневни живот.

Једна од најважнијих улога партиципације јесте унапређење квалитета јавних политика кроз интеграцију различитих перспектива и искустава. Савремени концепти управљања препознају да укључивање грађана и грађанки у креирање и спровођење политика омогућава боље усмеравање ограничених јавних ресурса, повећава ефикасност интервенција и доприноси њиховој одрживости. Доносиоци одлука, посебно на локалном нивоу, морају бити свесни да укључивање јавности није само законска обавеза, већ и стратешки алат за постизање бољих резултата у управљању.

Партиципација грађана/-ки подразумева више од присуства на јавним расправама – то је процес који омогућава изражавање ставова, потреба и приоритета заједнице, учествовање у дефинисању јавних политика, као и у њиховој имплементацији и евалуацији. На тај начин се оснажује улога грађана/-ки не само као корисника услуга, већ као равноправних партнера у процесу управљања. Ова врста ангажмана омогућава и развој критичког односа према институцијама, подстиче одговорност власти и смањује ризик од искључености и маргинализације.

Димензије партиципативног управљања

Улога партиципације у добром управљању огледа се кроз неколико кључних димензија:

- *Ефикасност и делотворност:* Одлуке које су донете уз активно учешће грађана/-ки боље одговарају стварним потребама заједнице. Тиме се повећава шанса за њихову успешну имплементацију, али и дугорочну одрживост.
- *Легитимитет одлука:* Када су грађани и грађанке део процеса одлучивања, усвојене политике и мере доживљавају се као правичне и легитимне. То додатно смањује простор за конфликте и повећава ниво прихватања донетих одлука.
- *Одговорност власти:* Партиципација омогућава грађанима и грађанкама да прате рад институција и траже одговорност за донете одлуке. Власти, с друге стране, постају свеснije својих обавеза према јавности.
- *Поштовање људских права:* Учешће у процесима одлучивања мора бити омогућено свима, без дискриминације по основу пола, узраста, етничке припадности, инвалидитета, сексуалне оријентације или социјалног статуса.
- *Транспарентност процеса:* Отворено доношење одлука смањује простор за корупцију и злоупотребе, повећава поверење и подстиче одговорно располагање јавним ресурсима.
- *Инклузивност:* Демократија не може бити потпуна без укључивања свих друштвених група. Посебан изазов јесте обезбедити учешће оних који су традиционално искључени – жена, младих, особа са инвалидитетом, припадника националних мањина и других маргинализованих група.

Партиципација и родна равноправност

У контексту локалног управљања, партиципација је посебно важна када се ради о политикама и мерама које се односе на родну равноправност. Укључивање грађана и грађанки у процесе доношења одлука доприноси не само транспарентности и одговорности, већ и већем степену демократизације. Право жена и мушкараца да учествују у креирању локалних политика осигурава да усвојене мере препознају специфичне потребе и препреке са којима се различите друштвене групе суочавају.

Партиципација у планирању родно одговорних политика, као што су локални акциони планови за родну равноправност, омогућава укључивање различитих актера – од институција, организација цивилног друштва, неформалних група, до појединаца/-ки из свих слојева друштва. Тиме се омогућава сагледавање изазова из различитих перспектива, повећава релевантност предложених решења и јача институционална одговорност.

Кроз партиципативне процесе у области родне равноправности:

- Идентификују се стварне потребе жена и мушкараца у локалној заједници, са посебним фокусом на рањиве и маргинализоване групе;
- Омогућава се развој политика које су правичније и ефикасније јер се ослањају на искуства и гласове оних који су највише погођени родном неравноправношћу;

- Јача се поверење грађана и грађанки у институције које показују спремност да чују и уваже мишљења заједнице;
- Промовишу се вредности једнакости, укључивања и међусобног уважавања.

Дугорочне користи и препоруке за унапређење

Локалне самоуправе које системски развијају механизме партиципације не само да остварују боље резултате у управљању, већ и јачају капацитете заједнице за друштвену кохезију и иновације. Партиципативни приступ омогућава грађанима и грађанкама да се идентификују са политикама које се тичу њихових живота, а властима да планирају ефикасније и циљано улажу ресурсе.

Увођење партиципације у област родне равноправности посебно је важно имајући у виду да су буџети ограничени и да је важно да се одлуке о приоритетима доносе на основу стварних потреба. Укључивањем јавности у овакве процесе дели се одговорност, смањује простор за нетранспарентност и повећава легитимитет донетих одлука.

Како би се партиципација унапредила, препоручује се:

- Развијање институционалних механизама за учешће грађана/-ки у свим фазама јавних политика – од планирања, преко имплементације, до евалуације;
- Активна промоција учешћа маргинализованих група, нарочито жена, младих и припадника мањина;
- Унапређење капацитета локалних власти за вођење инклузивног дијалога и управљање партиципативним процесима;
- Повезивање партиципативног управљања са системима мерења учинка и одговорности, како би се учинак оваквог приступа могао мерити и вредновати.

Закључно, партиципација грађана и грађанки представља кључни елемент демократског и родно одговорног управљања. Њено системско увођење у локалне политике доприноси стварању друштва у којем се свако осећа виђено, уважено и укључено – што је основ за дугорочан развој, стабилност и социјалну правду.

3.4.2. Национални правни оквир укључивања грађана и грађанки

Укључивање грађана/-ки у процесе доношење одлука у Републици Србији регулисано је низом законских и подзаконских аката, као и општим принципима добре управе. У наставку се налази кратак преглед кључних прописа којима је регулисана ова област.

Методологија израде докумената јавних политика у складу са Уредбом,[43] представља кључни оквир за планирање, спровођење и евалуацију јавних политика у Републици Србији. Увођењем прецизних критеријума за анализу ефеката,

43 Уредба доступна на: *https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2025/20/5/reg*

партиципативног приступа у доношењу одлука и обавезног праћења учинка, осигурава се транспарентност и ефикасност у креирању стратегија и програма. Посебан акценат стављен је на консултативне процесе, чиме се подстиче учешће грађана/-ки и релевантних актера, те се повећава легитимитет донетих одлука. Овај нормативни оквир усклађен је са европским принципима доброг управљања и циљевима одрживог развоја, омогућавајући боље одговарање на друштвене и економске изазове на националном и локалном нивоу.

Поред тога, Србија се обавезала на поштовање европских стандарда партиципативне демократије кроз чланство у Савету Европе и друге међународне обавезе. *Европска повеља о локалној самоуправи* промовише принципе партиципативног управљања,[44] док је *Европска повеља о родној равноправности на локалном нивоу* документ који промовише активно укључивање грађана/-ки, а нарочито жена, у процесе одлучивања у локалним заједницама. Усвајањем ове повеље, локалне самоуправе се обавезују на континуирану евалуацију и унапређење политика које доприносе укључивању свих грађана/-ки у процесе доношења одлука. Такође, *Кодекс добре праксе за грађанско учешће,* који је усвојио Савет Европе даје смернице за унапређење партиципације на локалном нивоу.[45]

Да ли је потребно укључивање правног оквира за укључивање грађана и грађанки у ЛАП?

На основу претходно наведених прописа, јасно је да нормативни оквир као и политичко усмерење у Србији пружа широке могућности, али и обавезује на укључивање грађана/-ки у процесе доношења одлука. Од Устава, који гарантује основна права, до специфичних закона и локалних аката, сви ови механизми омогућавају грађанима/-кама да буду активни/-е учесници/-це у креирању јавних политика и унапређењу својих заједница. Кључни изазов остаје у примени ових норми, где су потребни континуирани напори да се грађани/-ке информишу, мотивишу и подстакну на учешће, што је примарни задатак доносилаца одлука.

Због тога је веома је добро укључити ове прописе, како би се шира јавност упознала са њима. То можете да урадите у продужетку дела ЛАП-а који се односи на национални правни оквир. Као и у претходним деловима, уколико се одлучите да ископирате прописе које смо излистали у претходном одељку, пажљиво проверите да ли је дошло до измена или допуна прописа, а уколико јесте, прилагодите текст и пратеће фусноте.

44 Доступно на: *https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/european-charter-of-local-self-government*

45 Доступно на: *https://rm.coe.int/16802eedd5*

ПРЕПОРУКА

Нагласите колико је грађана/-ки учествовало у поступку креирања и усвајања ЛАП-а. Не заборавите да укључите све актере – анкету, фокус групне дискусије, интервјуе, јавне консултације. Обавезно назначите колико је учествовало жена, а колико мушкараца, као и колико је међу њима припадника/-ца мањинских заједница и других група у ризику од дискриминације.

3.4.3. Механизми и облици учешћа грађана и грађанки

Учешће грађана/-ки може се остварити кроз различите механизме и облике. Ови механизми омогућавају грађанима/-кама да буду информисани, дају предлоге, критикују и активно утичу на процесе доношења одлука, али и да на крају зауставе усвајање неких одлука уколико их сматрају непотребним или штетним за локалну заједницу. У даљем тексту су представљени основни механизми и облици грађанске партиципације.

Информисање – право на информисање је основ за све облике партиципације. Механизми информисања могу бити различити: званичне интернет странице (објављивање ажурираних и транспарентних информација); локални медији (пренос информација о плановима и одлукама власти); штампани материјали (дистрибуција билтена, брошура и сажетака политика) и промотивни догађаји (организовање кампања како би се подигла свест о важним питањима).

Учешће грађана/-ки може бити посредно или непосредно

Непосредно учешће у процесима доношења одлука су:

- Референдуми: грађани/-ке директно гласају о кључним питањима на локалном или националном нивоу.
- Народне иницијативе: право грађана/-ки да предложе законе или политике и покрену расправу о њима.

Скупштине грађана/-ки: јавни форуми на којима грађани/-ке директно одлучују о локалним питањима.

Консултације

У складу са Уредбом о методологији израде докумената јавних политика[46], учешће јавности у поступку израде документа јавних политика спроводи се кроз **јавне консултације и јавну расправу,** као два одвојена, али међусобно повезана механизма двосмерне комуникације између доносиоца одлука и јавности.

Јавне консултације представљају рани облик дијалога са заинтересованим странама, које се организују у току израде нацрта документа јавне политике, како

46 Према члану 26. Уредбе о методологији израде докумената јавних политика, надлежни органи су обавезни да обавесте јавност о почетку рада на документима и спроведу консултације путем „е-Консултације“ портала

би се прикупила мишљења, предлози и коментари који могу допринети квалитетнијем садржају документа.

Облици спровођења јавних консултација укључују:

- Електронске консултације – прикупљање мишљења и коментара грађана/-ки путем онлајн платформи, интернет формулара, анкета или путем званичне електронске поште,
- Тематски састанци са представницима/-ама цивилног друштва, стручњацима/-кињама, институцијама и другим релевантним актерима,
- Фокус групе – мање, тематски усмерене дискусије које омогућавају дубљи увид у специфична питања и потребе заједнице.

Јавна расправа је формални и завршни вид консултативног процеса, који се спроводи након израде нацрта документа, а пре његовог усвајања. Циљ јавне расправе је да се свим заинтересованим грађанима/-кама и организацијама омогући да изнесу ставове и коментаре на званично предложени текст.

Јавна расправа подразумева:

- Отворене јавне догађаје (расправе, трибине, презентације) на којима грађани/-ке могу директно изнети мишљење,
- Писмено достављање коментара путем електронске или физичке поште,
- Јавно објављивање нацрта документа, заједно са информацијама о трајању расправе, каналима комуникације и роковима за учешће.

Радне групе и саветодавна тела су механизми који омогућавају структурисано учешће заинтересованих страна, укључујући грађане/-ке, представнике/-це цивилног друштва и експерте/-киње. Радне групе помажу у обликовању политика кроз заједнички рад на конкретним питањима.

Протести и мирна окупљања – грађани/-ке имају право на изражавање неслагања кроз протесте, петиције и друге облике јавне критике. Ови механизми често подстичу доносиоце одлука на преиспитивање политика и укључивање јавности у процесе одлучивања.

Локалне скупштине и зборови грађана/-ки, на локалном нивоу, скупштине свих грађана-/ки омогућавају директан дијалог са представницима власти и дискусију о важним локалним питањима. Према Закону о локалној самоуправи, јединице локалне власти су у обавези да подстичу учешће грађана/-ки у доношењу одлука о питањима од јавног интереса.

Како је претходно објашњено, правни оквир у Србији обезбеђује широк спектар механизама за партиципацију, али постоје и изазови – с једне стране неопходно је да ЈЛС доследно примењују ове прописе, док је с друге стране неопходна мотивација грађана/-ки да се активно укључе у процесе одлучивања. У пракси, механизме партиципације најбоље је комбиновати како би се обезбедила ефикаснија и инклузивнија партиципација.

На пример, јавне расправе могу бити праћене фокус групама како би се добили шири и детаљнији увиди. Електронске консултације могу повећати обим

партиципације, док локалне скупштине пружају директан контакт између грађана/-ки и власти. Различити механизми морају бити прилагођени циљним групама и локалним околностима како би се постигла њихова максимална делотворност. На тај начин се обезбеђује учешће грађана/-ки, као и квалитетнији исходи процеса одлучивања и изградња поверења.

Пример Одлуке за јавне консултације

ОДЛУКА
о спровођењу јавних консултација у поступку израде Локалног акционог плана за родну равноправност у општини/граду _____

На основу Члана 26. Уредбе о методологији израде докумената јавих политика („Службени гласник РС“, *бр. 20/2025*), и у складу са Законом о планском систему Републике Србије, председник општине/градоначелник доноси следећу:

ОДЛУКУ

Члан 1.

Покреће се поступак јавних консултација у циљу прикупљања коментара, сугестија и предлога грађана/-ки и заинтересованих страна у вези са израдом нацрта Локалног акционог плана за родну равноправност у општини/граду _____ за период _____.

Члан 2.

Јавне консултације ће се спроводити путем:

- Електронске форме за коментаре објављене на званичном сајту општине/града,
- Организовања најмање једног састанка са заинтересованим странама,
- Фокус група са представницима/-ама локалне заједнице, организација цивилног друштва и других релевантних актера.

Члан 3.

Нацрт документа и позив за учешће биће јавно објављени на званичној интернет страници општине/града, уз јасан опис поступка и рок за достављање коментара.

Члан 4.

За спровођење ове одлуке задужује се радна група за израду ЛАП-а и лице задужено за родну равноправност општинске/градске управе.

Члан 5.

Ова одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у Службеном листу општине/града _____.

У _____
дана _____

_____
ПРЕДСЕДНИК ОПШТИНЕ/
ГРАДОНАЧЕЛНИК

Укључивање грађана/-ки у процесе доношења одлука и креирање јавних политика није само гарантовано право већ и један од основних елемената демократије. Развијање квалитетних механизама за партиципацију доприноси легитимности и ефикасности управљања, јачајући квалитет живота и демократске вредности заједница. Нормативни оквир пружа широк спектар могућности, али стварна примена зависи од активне сарадње грађана/-ки и локалних власти, односно, спремности свих на дијалог, нивоа поверења и креирање најадекватнијег решења на препознате изазове у заједници.

4. МЕТОДОЛОГИЈА ПРИПРЕМЕ ЛОКАЛНОГ АКЦИОНОГ ПЛАНА

Након припреме увода и правног оквира, који је потребно укључити у будући ЛАП, представљамо конкретне кораке које је неопходно предузети у поступку припреме, израде и усвајања ЛАП-а.

Имајте у виду да део који се односи на увод и правни оквир не мора да буде израђен пре почетка рада на ЛАП-у. Битно је да буде укључен у текст ЛАП-а, почевши од најраније верзије текста који ће ићи на јавне консултације.

4.1. Формирање радне групе за израду локалног акционог плана

Добром акционом плану претходи пажљиво осмишљена и планирана припрема. У случају ЛАП-а за родну равноправност, важна је и добра комуникација, не само са руководством и запосленима у локалној самоуправи, већ и са запосленима у јавним установама и предузећима, удружењима грађана/-ки и грађанима/-кама.

Формирање радне групе за израду ЛАП-а је кључни први корак у процесу израде овог документа, посебно ако се има у виду да ће њен задатак бити планирање, спровођење и надзор у изради ЛАП-а. Ова група треба да пружи снажно вођство и континуитет у раду. Паралелно први формални корак у процесу израде ЛАП-а јесте објављивање информације о почетку рада на документу на интернет страници јединице локалне самоуправе, у складу са чланом 26. Уредбе о методологији јавних политика.

Важно је да чланови радне групе буду **представници/-це свих сектора** који су значајни за унапређење родне равноправности. То значи да је неопходно укључити релевантне представнике/-це локалне самоуправе, укључујући јавне институције и установе, представнике/-це организација цивилног друштва, као и стручњаке/-иње из релевантних области, као што су социјална заштита, здравствена заштита, образовање, запошљавање, безбедност и др., као и локалног тела за родну равноправност. **Мултисекторски тим** ће осигурати чврсту везу између ЛАП-а и осталих националних и локалних стратегија и акционих планова који се односе на родну равноправност.

Радну групу **именује градоначелник/председник општине**. Радна група има кључну улогу у дефинисању циљева, методологије и оквира за израду ЛАП-а, као и у планирању временске динамике јавних консултација. Од самог оснивања радне групе, неопходна је институционална подршка локалних доносилаца одлука и других релевантних актера, како би процес био транспарентан и легитиман. Та подршка обухвата формално именовање чланова/-ица, дефинисање њихових улога и задатака, али и сталну комуникацију и консултације са доносиоцима одлука.

Да би рад групе био ефикаснији, потребно је именовати **председника или координатора који ће деловати као координатор и као контакт особа**. Ова особа ће управљати процесом, укључујући организацију састанака и прикупљање информација. Добро је именовати и заменика/-цу председника, како би се осигурао несметан процес израде ЛАП-а.

У радној групи је важно осигурати **равномерну заступљеност мушкараца и жена**. Као што је наведено на почетку овог приручника, често у јавности постоји уверење да је родна равноправност превасходно питање којим треба да се баве жене, имајући у виду њихов неповољнији положај у друштву. Међутим, укључивање мушкараца у овај процес је од великог значаја за постизање равноправности.

Број чланова/-ица радне групе зависи од величине локалне самоуправе. Да би рад био ефикаснији, препоручује се да број чланова буде најмање седам, али не више од 15.[47] Ради веће инклузивности и доношења што квалитетнијег ЛАП-а сугеришемо да у радну групу укључите **представнике/-це удружења грађана**, нарочито оних које се баве људским правима и родном равноправношћу. Наиме, ове особе су у директном контакту са грађанима и грађанкама, који се често осећају слободније да им се повере у вези са препрекама са којима се суочавају. Такође, удружења грађана често пружају важне услуге које не пружају локалне организације и установе, те имају на располагању и ту врсту важних информација.

ПРИМЕРИ

- Општина Трстеник је именовала радну групу за израду ЛАП-а коју чини седам представника/-ца локалне самоуправе и две представнице цивилног сектора;
- Општина Ковин је именовала 13 чланова радне групе коју чине председница радне групе и чланови/-це запослени у општини Ковин који су задужени за буџет и финансије, запослени који раде на пословима здравствене и социјалне заштите, људских и мањинских права и финансирање јавних служби, на пословима информисања, протокола и односа са јавношћу, на пословима локалног економског развоја, на пословима грађевинског земљишта, путева и комуналне потрошње, координатор за ромска питања, представник Савета за младе, представници Туристичке организације општине Ковин и Установе за спорт.

47 Доступно на: *https://nestovise.org/wp-content/uploads/2020/11/PRIRUCNIK_LGAP.pdf*

Неопходно је да акт о формирању радне групе за израду ЛАП-а садржи јасно описан задатак радне групе, као и временски рок за израду ЛАП-а. У принципу, овом одлуком треба констатовати и да ће мандат радне групе истећи испуњењем задатка. Одлуку је потребно објавити у службеном гласилу локалне самоуправе. Идеално типски би било да радна буде успостављена и на начин да даље прати имплементацију, координира спровођење, ангажује се око израде извештаја. Имајући у виду да се неки од њих претходно нису сусретали са темама повезаним са родном равноправношћу, стога је најпре потребно организовати тренинг о **законском и стратешком оквиру родне равноправности** у контексту израде ЛАП-а. Циљ овог тренинга је да се учесници/-це упознају са **основним појмовима родне равноправности и забране дискриминације**, као и са релевантним правним прописима. Не заборавите да у курикулум тренинга укључите и тему која се односи на **укључивање грађана/-ки у израду ЛАП-а**. Тренинг треба искористити и као прилику да се учесници/-це договоре о корацима у процесу израде ЛАП-а. Уколико време дозвољава, у овај тренинг је потребно укључити **стицање знања и вештина за спровођење истраживања**, с обзиром на то да је истраживање неопходно у делу ЛАП-а који се односи на анализу стања у локалној самоуправи. На ову тему се може одржати и посебан тренинг, у односу на могућности и обавезе чланова/-ица радне групе.

ПРИМЕР ТЕМА ЗА ТРЕНИНГ

- Законски и стратешки оквир родне равноправности у контексту израде ЛАП-а,
- Основни појмови родне равноправности,
- Забрана дискриминације,
- Положај жена и маргинализованих група у друштву,
- Укључивање грађана/-ки у процес израде ЛАП-а,
- Спровођење истраживања у локалној самоуправи – анализа стања.

Паралелно са тим, неопходно је организовати тренинг о родно одговорном буџетирању (у даљем тексту: РОБ), како би се ојачали капацитети локалне самоуправе за примену РОБ-а, у складу са Законом о буџетском систему, јер је то један од најважнијих начина за финансирање ЛАП-а. Важно је да се тренинг организује тако да на њему учесници/-це могу стећи вештине и знања о РОБ-у и његовој примени, као и да се припреме се за састанке са буџетским корисницима. Наиме, када је реч о овом састанцима, учесницима/-ама тренинга треба дати смернице како да помогну и подрже буџетске кориснике да дефинишу родно одговорне циљеве и индикаторе у програмској структури буџета. Локалне самоуправе неретко формирају **радну или координациону групу за програмско буџетирање** у оквиру чијег рада се усмеравају и аспекти од значаја за родну перспективу буџета, будући да родно одговорно буџетирање не може постојати независно од ширег програмског буџетирања. У зависности од опредељења конкретне ЈЛС, могуће је и евентуално и формирање (под)групе за родно одговорно буџетирање, а у сваком случају

од изузетне важности је **осигурати да надлежни актери/особе које се у ЈЛС баве и родно одговорним буџетирањем буду укључени у процес израде ЛАП-а, односно осигурати конзистентност ових процеса**.

Први састанак радне групе за израду ЛАП-а: Како би процес израде ЛАП-а и суштински започео, потребно је да радна група одржи иницијални састанак. Овај састанак се може одржати одмах по именовању радне групе, као и након првих обука за чланове/-ице радне групе. У сваком случају, неопходно је да се чланови/-ице радне групе боље упознају, поделе задатке и одреде рокове за израду документа. Другим речима, потребно је да чланови/-це радне групе успоставе договор у вези са израдом ЛАП-а, посебно у вези са прикупљањем података неопходних за израду ЛАП-а. Чланови/-ице радне групе учествују у дефинисању циљева истраживања, креирању упитника и одабиру метода за прикупљање података. Овим приступом омогућава се размена знања, јачање капацитета локалне заједнице и успостављање темеља за континуирано праћење и евалуацију стања родне равноправности. Након интерних консултација, радна група израђује план истраживања као методолошке инструменте, који се потом презентују доносиоцима одлука ради обезбеђивања сагласности и подршке за наредну фазу у овом процесу.

4.2. Анализа стања у јединици локалне самоуправе

Израда ЛАП-а за родну равноправност представља значајан корак ка унапређивању родне равноправности у локалној самоуправи. Стога, неопходно је спровести свеобухватну анализу тренутног стања родне равноправности унутар ЈЛС. Циљ ове анализа је прикупљање и процена кључних информација о родној равноправности.

Ова анализа је важна јер се једино на основу утврђеног стања родне равноправности у локалној самоуправи могу осмислити **циљеви ЛАП-а, мере** за остваривање ових циљева и дефинисати **активности** за њихово постизање. Зато је ова анализа, заправо, основа за развој ЛАП-а.

4.2.1. Теме/области од значаја за родну равноправност у ЈЛС

Најпре, потребно је да одредите теме и области које ћете анализирати у ЛАП-у. Ево неколико смерница које вам могу помоћи у томе:

- *Разумевање правног оквира*: Побрините се да сте упознате са међународним и националним прописима који се односе на родну равноправност, а које смо представили раније у овом приручнику. Ово може указати на кључне области које захтевају ваш фокус. С тим у вези, наша препорука је да посебно обратите пажњу на области које уређују *CEDAW* конвенција и Закон о родној равноправности:

- *Преглед постојеће документације*: Анализирајте постојеће извештаје, документа која су донета на нивоу локалне самоуправе, као и на националном нивоу. Ово ће вам помоћи да утврдите проблеме и потребе које су већ идентификоване као важне;
- *Идентификација актуелних проблема и потреба*: Сакупите информације о тренутним проблемима и потребама у заједници. Ово можете урадити путем неформалних разговора са грађанима/-кама, као и разговора са представницима различитих локалних институција и организација, укључујући удружења грађана;
- *Консултације са стручњацима/-ињама*: укључите стручњаке/-иње из области родне равноправности, социологије, психологије и других области. Њихово знање и искуство могу пружити важне увиде у области које је потребно анализирати. Стручњаци могу помоћи у идентификовању кључних питања и предлагати конкретне аспекте који захтевају детаљније истраживање, чиме доприносе квалитету ваше анализе;
- *Класификација по темама:* Након што идентификујете главне проблеме и потребе, организујте их у теме или области.;
- *Планирање аналитичког процеса*: Када одредите теме, планирајте методе анализе, као што су истраживање, анкете и интервјуи, како бисте прикупили релевантне информације.

Следећи ове смернице, можете ефикасно одредити теме/области које ће бити анализиране у ЛАП-у, чиме ћете осигурати да план буде заснован на конкретним и актуелним потребама ваше локалне заједнице.

ПРИМЕР

На основу идентификације проблема и потреба у вашој локалној самоуправи, можете се, рецимо, фокусирати на неке од ових области:

- Демографска структура и изазови,
- Образовање,
- Запошљавање,
- Социјалне услуге,
- Здравље,
- Насиље према женама и безбедност жена,
- Јавни живот и доношење одлука,
- Туризам, култура и спорт.

Уколико, током идентификације проблема и потреба, уочите да има области које бисте желели да анализирате, а о њима имате мање информација, не морате их нужно анализирати у посебном поглављу, већ то можете учинити у оквиру једног заједничког поглавља, под називом: „Друге теме од значаја за положај жена“.

4.2.2. Прикупљање података

Након што су идентификоване теме/области за анализу, потребно је прикупити податке о овим темама. С тим у вези, ево неких смерница:

Преиледање документације: Прегледајте постојеће документе донете на нивоу ЈЛС, као што су прописи, раније израђени акциони планови, различити извештаји и стратегије локалне самоуправе. Консултујте одлуке које су донете на нивоу локалне самоуправе, као што је на пример, одлука о правима и услугама социјалне заштите, одлука о обезбеђивању бесплатног превоза и слично. То ће вам помоћи да утврдите каква је тренутна ситуација, који су проблеми уочени и како могу бити превазиђени;

Статистички подаци: Прикупите статистичке податке из званичних извора, као што је веб страница Републичког завода за статистику, који нуде информације о демографији, образовању, запослености и другим релевантним областима до нивоа локалних самоуправа;

Истраживања и публикације: Прикупите извештаје и студије које су спровеле друге организација и институције у вези са родном равноправношћу на националном нивоу, као и на локалном нивоу, уколико постоје;

Онлајн ресурси: Користите доступне онлајн базе података, портале и платформе које могу пружити корисне информације о родној равноправности у области коју анализирате. На пример, у *DevInfo* бази[48] можете пронаћи податке везане за број становника, број жена и мушкараца, те информације о просечној старости становништва и очекиваном трајању живота живорођених у Републици Србији и на нивоу појединачних локалних самоуправа. Такође, ова база података садржи и податке који вам могу помоћи и приликом анализе других области, као што су образовање, запошљавање, социјалне и здравствене услуге и локални избори. Надаље, на веб страници Агенције за привредне регистре[49] могу се пронаћи подаци о просечној заради по општинама или регионалним центрима, као и подаци који су важни за анализу запошљавања у вашој локалној заједници.

Важне податке неопходне за анализу стања у локалној самоуправи можете прикупити од грађана/-ки, као и од професионалаца у локалној самоуправи, јавним установама и организацијама, укључујући организације цивилног друштва. То је детаљније појашњено у наредном делу приручника.

48 Доступно на: *http://devinfo.stat.gov.rs/diSrbija/diDatabases.aspx*
49 Доступно на: *https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/*

4.2.3. Укључивање грађана и грађанки

Као што је претходно наведено, укључивање грађана и грађанки у припрему ЛАП-а представља кључни корак ка транспарентном и инклузивном креирању јавних политика. Међутим, ова пракса још увек није довољно развијена у раду локалних самоуправа, због чега често представља ново искуство и за доносиоце одлука и за саме грађане/-ке.

Стална конференција градова и општина (СКГО), у оквиру вишегодишњег програма који подржава Краљевина Шведска, имала је прилику да развија, тестира и унапређује овај модел током дужег низа година. Локалне самоуправе које су примениле овај приступ у изради ЛАП-а за родну равноправност добиле су бројне домаће и међународне награде и признања. Готово сваки ЛАП израђен у складу са овом методологијом, добио је пројектно финансирање – било из домаћих, међународних или комбинованих извора. У методологији која је развијана и тестирана током имплементације пројекта, једна од кључних ствари је укључивање грађана/-ки у свим фазама припреме ЛАП.

Досадашња искуства показују да грађани/-ке често нису довољно упознати са механизмима и надлежностима локалне самоуправе у области родне равноправности. Зато је важно посветити посебну пажњу информисању јавности о процесу, његовим циљевима и могућностима за учешће. Ефикасно укључивање грађана/-ки захтева отворен, приступачан и подстицајан приступ, како би се осигурала њихова активна улога и отклониле могуће нејасноће. Искуство показује да у јавности постоји перцепција да се одлуке на локалном нивоу доносе без консултација са грађанима/-кама, што може негативно утицати на њихову мотивацију за учешће. Зато је неопходно јасно гарантовати да ће њихови предлози и коментари бити коришћени искључиво за унапређење јавних политика у области родне равноправности.

Процес консултација подразумева прикупљање мишљења, потреба и приоритета грађана и грађанки, уз гарантовање анонимности и објективности. Кључно је омогућити слободно изражавање ставова – било позитивних или негативних, јер се само на тај начин могу идентификовати стварни изазови и приоритети у заједници, за жене и друге осетљиве групе. Кроз овај процес, локална самоуправа гради нови, другачији однос са грађанима, заснован на поверењу, транспарентности и дијалогу. Само уз активно учешће грађана/-ки, ЛАП може бити релевантан, примењив и одразити стварне потребе заједнице.

Графикон 1. Кораци за укључивање заинтересованих страна у припрему ЛАП РР

Овај графикон шематски приказује процес укључивања заинтересованих страна у припрему локалног акционог плана за родну равноправност и кључне кораке.

4.2.4. Спровођење истраживања

Следећи корак у изради ЛАП-а обухвата дефинисање сврхе и методологије истраживања. Овај корак директно утиче на квалитет коначног документа и укључује утврђивање циљева истраживања, избор методолошког приступа, начин најаве процеса, формирање истраживачког тима и дефинисање њихових улога. Примарни циљеви истраживања су:

- Прикупљање релевантних, поузданих и корисних информација о положају жена и мушкараца у заједници,
- Идентификација кључних изазова и потреба грађана/-ки у области родне равноправности,
- Мапирање докле се стигло у примени Закона о родној равноправности, Националне стратегије за родну равноправност и унапређење локалних јавних политика кроз интеграцију родне перспективе у све сфере друштвеног живота.

Истраживање је потребно прилагодити локалном контексту и специфичностима заједнице, како би резултати били што релевантнији и применљивији. Као што је наведено, на почетку је неопходно јасно дефинисати циљеве процене у односу на стање родне равноправности у локалној заједници, кључне изазове који су већ уочени, као и потребе различитих група становништва, посебно жена из маргинализованих група. Процес треба да идентификује основне проблеме, укључујући неједнак приступ ресурсима, препреке у запошљавању, остваривању права из социјалне заштите, родно засновано насиље, заступљеност жена у доношењу одлука и сл.

Потом следи одређивање узорка за анкетирање који треба да одражава структуру становништва, с посебним нагласком на групе које су често искључене из процеса доношења одлука. Битно је да се обухвате жене и мушкарци различитих старосних група, особе са инвалидитетом, Ромкиње и жене из других мањинских националних заједница, уколико су присутне на територији локалне самоуправе, жене из руралних средина, припаднике/-це других маргинализованих група.

Утврђивање узорка је кључно за поузданост и тачност резултата. Када одредимо узорак, дефинише се број потребних онлајн анкета, број штампаних анкета и одређивање места где ће штампане верзије бити доступне. Такође, увек треба водити рачуна да се ради у сарадњи са организацијама и институцијама које имају приступ маргинализованим групама жена.

Приступ СКГО је обухватити најмање 1% популације ЈЛС-а, док је за мање општине препоручени минимум 100 анкетираних особа. Посебна пажња посвећује се избору начина прикупљања података – комбинација онлајн и штампаних анкета, као и постављање штампаних верзија на местима доступним свим грађанима/-кама. У нашем раду често смо се ослањали на сарадњу са установама као што су домови здравља, предшколске установе, центри за социјални рад, месне заједнице и сл.

Након утврђивања узорка, следи израда инструмената за испитивање. У досадашњој пракси смо користили и развијали:

- Анкетне упитнике,
- Водич за спровођење фокус групних дискусија,
- Водиче за интервјуе.

Радна група за израду ЛАП-а одговорна је да дефинише временски оквир самог прикупљања података. Временски оквир и план за спровођење испитивања треба да садржи следеће елементе: прецизно утврђене рокове за спровођење сваке фазе истраживања, рокове за обавештавање и информисање јавности о спровођењу истраживања, као и договор о подели задужења у оквиру радне групе. Пре прикупљања података са терена обавезно је информисање грађана/-ки о спровођењу истраживања како би се осигурала њихова информисаност и мотивисаност за учешће. Обавештење треба да садржи кључне кратке и јасне информације. Потребно је нагласити да се истраживање спроводи с циљем прикупљања релевантних података који ће послужити за израду ЛАП-а за родну равноправност, уз очекивање да ће резултати омогућити боље сагледавање потреба и изазова у овој области. План активности обухвата дефинисање временског оквира и начина спровођења истраживања, које може укључивати анкете, фокус групе и интервјуе, како би се осигурала свеобухватност прикупљених информација. Подаци добијени овим истраживањем користе се за анализу тренутног стања и формулисање мера за унапређење родне равноправности на локалном нивоу. Како би што већи број грађана/-ки био обавештен и имао прилику да учествује, информације о истраживању треба да се

објаве на локалним медијима (радио, телевизија, штампа), друштвеним мрежама и званичној интернет страници ЈЛС-а, као и путем огласних табли локалне самоуправе и партнерских организација, а може и кроз директну комуникацију, поштом или лецима. Процес информисања започиње најмање седам дана пре почетка истраживања, а по могућству и раније, како би сви заинтересовани имали довољно времена да се упознају са истраживањем и припреме за учешће.

Поред тога, у овој фази израде ЛАП-а, односно, спровођења истраживања неопходно је разговарати са професионалцима у областима које су идентификоване и којима ће бити посвећене одређене мере и активности у ЛАП-у. Они, такође, могу да дају значајан допринос у идентификацији кључних изазова, потреба и препорука које ће бити основ за даље истраживање, као и за дефинисања мера и активности. Ово је могуће урадити кроз појединачне интервјуе са професионалцима, као и кроз фокус групну дискусију са њима.

Не заборавите да је веома важно градити партнерства у овом процесу. Без обзира на састав саме радне групе за израду ЛАП-а, потребно је да сарађујте са представницима различитих тела у локалној самоуправи, као и са јавним институцијама и установама, као што су, на пример, представници дома здравља, МУП-а, болнице, библиотеке, Црвеног крста, туристичке организације, предшколске установе, основних/средњих школа, спортских савеза, уметничких, културних и научних установа. Они могу имати веома корисне податке или ресурсе за вашу анализу.

ПРИМЕРИ

Од школа можете добити информације о броју ученика/-ца разврстано по полу, о опремљености школе, броју одељења и броју смена, као и језику на којем се одвија настава. Затим, можете добити податке о изборним предметима, раду тимова за заштиту од дискриминације и насиља, те о односу родитеља према школи.

Можете питати запослене у школи на чему препознају да је потребно посебно радити. Сакупите податке о броју деце из маргинализованих група (на пример ромске деце, деце са инвалидитетом), као и броју деце за које је израђен индивидуални образовни план. На основу разговора са запосленима, утврдите постоје ли изазови у пружању подршке деци из маргинализованих група.

Од центра за социјални рад можете добити веома важне податке када је реч о социјалној заштити, укључујући обим и начин пружања услуга социјалне заштите. Ове податке садрже њихови годишњи извештаји, али је увек препоручљиво да разговарате са запосленима, како бисте добили непосредан увид у препреке и изазове.

Имајте у виду да ћете прикупљањем података из различитих извора добити свеобухватну слику о стању родне равноправности у вашој локалној самоуправи, што ће вам омогућити да развијете ефикасан ЛАП.

Након финализације методологије, спроводи се анкетирање грађана/-ки са циљем да се прикупи мишљење шире популације о стању родне равноправности у заједници. Овај корак омогућава идентификацију кључних проблема, потреба и приоритета грађана/-ки на које треба да буде одговорено у ЛАП-у. Њиме се прикупљају релевантне информације које омогућавају праћење промена током времена, процену ефеката будућих мера и активности, али и сагледавање почетног стања. Анкетирање може бити различито, а њихов избор зависи од расположивих ресурса (људских, финансијских, временских) и циљева истраживања. Кључно је одабрати канале које неће искључити одређене групе испитаника/-ца, већ омогућити широку репрезентативност и укључивање свих релевантних категорија становништва.

ПРИМЕР

Само онлајн анкетирање могло би искључити жене, пре свега старије, које немају редован приступ интернету или нису веште са дигиталним алатима, што је посебно изражено код старијих особа и оних са нижим нивоом образовања. С друге стране, анкетирање искључиво у урбаним центрима могло би довести до искључења жена из руралних подручја, особа са отежаном мобилношћу и других рањивих група. Због тога је важно да упитници буду доступни и у штампаном облику, на местима на којима ће бити најдоступнији грађанима/-кама.

Ради обезбеђивања непристрасности и поузданости, препоручује се комбиновање различитих техника, као и коришћење различитих начина испитивања (онлајн упитници, испитивање „од врата до врата“, дистрибуција упитника преко институција и слично) чиме се повећава објективност и омогућава процена ефикасности појединачних метода прикупљања података. Важно је укључивање представника/-ца локалне самоуправе у све фазе истраживања, како би се осигурао транспарентан процес и омогућило правовремено извештавање доносилаца одлука о резултатима испитивања. Важно је да процес прикупљања података буде ефикасан, односно, да се заврши у року од 10 до 15 дана, а најдуже до 30 дана, како би се обезбедила релевантност и правовременост информација за даље планирање мера и активности у области родне равноправности. Процес испитивања и прикупљања података обухвата анкетирање грађана/-ки, што омогућава прикупљање квантитативних података, као и каснију реализацију фокус група ради прикупљања квалитативних података.

На крају прикупљања података, организују се фокус групе са грађанима/-кама, како би се дубље истражили и проверили подаци из анкета и омогућио директан дијалог између грађана/-ки и доносилаца одлука. Ова фаза доприноси валидацији резултата анкете, формулисању предлога и конкретизацији мера које ће бити укључене у ЛАП.

ПРИМЕРИ ИСТРАЖИВАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

Прецизно спроведено истраживање кључно је за израду квалитетног и применљивог ЛАП-а. Правилно дефинисани циљеви, адекватно одабран узорак, квалитетни инструменти за прикупљање података и јасно дефинисан временски оквир, доприносе свеобухватности и објективности истраживачког процеса. На тај начин се обезбеђује релевантност прикупљених информација и омогућава креирање политика које одговарају стварним потребама локалне заједнице. У наставку најпре дајемо опис истраживачких инструмената, са детаљнијим подацима о томе које информације је потребно прикупити анкетирањем и кроз фокус групне дискусије, а након тога дајемо и предлог истраживачких инструмената које можете прилагодити сопственим потребама и користити за израду ЛАП-а.

Анкета/упитник за грађане/-ке

Када спроводите анкету/упитник, важно је да добијете директне повратне информације од грађана/-ки у вези са различитим областима које анализирате. Као што је наведено, то можете урадити у писаној/штампаној форми или као онлајн упитник.

При креирању анкете/упитника, обратите пажњу на неколико кључних аспеката. Упитник треба да буде написан јасним и једноставним језиком, а такође га је потребно превести на језике националних мањина, уколико за тим има потребе у локалној самоуправи. Такође, уверите се да је упитник приступачан особама које не виде, као и особама које имају потешкоћа при писању или коришћењу рачунара. На почетку упитника, поред инструкција за попуњавање, обавезно појасните да је упитник анониман и наведите његову сврху.

Пожељно је да питања буду затворена, како би испитаници/-це могли да заокруже један од понуђених одговора. За свако питање је важно напоменути колико понуђених одговора је могуће одабрати и увек оставити додатну опцију „нешто друго“, уколико се одговор не уклапа ни у један понуђен упитником, те оставити могућност да се допише. Упитник је могуће по потреби скратити, у односу на процену и потребе локалне самоуправе. Овакав приступ ће вам помоћи да добијете искрене и корисне информације од ваших сугрђана/-ки.

Поред сагледавања опште перцепције стања родне равноправности у локалној самоуправи, упитник треба да укаже на области у којима грађани и грађанке препознају највећи напредак, као и на оне аспекте у којима постоје изражени проблеми и препреке, ризици за постизање родне равноправности. Посебно је важно омогућити учесницима/-цама да слободно изразе незадовољство одређеним аспектима политика, услуга или институционалне подршке, како би се дефинисале приоритетне интервенције у ЛАП-у. Упитник такође може послужити за прикупљање информација о очекивањима грађана/-ки у вези са мерама унапређења родне равноправности, као и о нивоу њихове

информисаности о постојећим механизмима подршке, правима и могућностима у овој области.

Да би се обезбедила свеобухватна анализа података, потребно је идентификовати постојање разлика у ставовима и искуствима различитих категорија становништва, на пример, у односу на старосно доба, образовни ниво, економски статус, припадност маргинализованим групама, месту где живе и др. Стога је важно укључити основне демографске и социоекономске податке на почетку упитника. Грађанима/-кама треба оставити простор за додатне напомене и коментаре, како би се обухватила и она питања која упитник можда није покрио, али која су њима од значаја. Питања су груписана у неколико тематских целина које омогућавају анализу различитих аспеката родне равноправности.

- Општи подаци: У овом делу прикупљају се основне информације о испитаницима, укључујући старосно доба, ниво образовања и место становања. Ови подаци омогућавају анализу резултата по демографским категоријама и препознавање специфичних изазова за различите друштвене групе;
- Задовољство животом у општини и положајем жена: Ова секција испитује перцепцију о могућностима које жене и девојчице имају у општини, упоређујући их са другим срединама. Такође, прикупљају се подаци о главним проблемима са којима се жене суочавају и најугроженијим групама жена, што омогућава циљано креирање мера подршке;
- Запошљавање жена: Овај део фокусира се на радни статус испитаника/-ца, укључујући запосленост, ангажованост у пољопривреди и интересовање за покретање сопственог посла. Прикупљају се и информације о потребним обукама и курсевима који би помогли женама да стекну нова знања и повећају своје шансе за запослење;
- Образовање и неформално учење: Секција анализира могућности образовања у општини и заинтересованост грађана/-ки за различите програме обука и курсева. Ови подаци су кључни за планирање едукативних активности које могу допринети оснаживању жена у заједници;
- Здравље жена: У овом делу прикупљају се подаци о учесталости одласка код лекара и гинеколога, као и о задовољству квалитетом здравствене заштите. Посебан акценат ставља се на идентификацију главних проблема у вези са здрављем жена, што може бити корисно за планирање унапређења здравствених услуга;
- Култура и спорт: Овај део истражује приступ културним и спортским садржајима, учесталост учешћа у манифестацијама и задовољство могућностима за бављење спортом. Такође, омогућава препознавање недостатака у понуди културних и спортских садржаја у локалној самоуправи;
- Безбедност жена: Део се бави осећајем безбедности у општини, личним искуствима са небезбедним ситуацијама и предлозима за побољшање безбедности жена и девојчица. Ови подаци су од кључне важности за креирање мера заштите и превенције насиља;

- Политичка партиципација и одлучивање: У овом делу прикупљају се подаци о учешћу жена у процесима доношења одлука, постојању тела која се баве питањима родне равноправности и заинтересованости грађанки за активније укључивање у јавне политике. Ове информације омогућавају осмишљавање мера за повећањем учешћа жена у политичком и друштвеном животу;
- Додатни коментари: На крају упитника остављен је простор за додатне напомене, где испитаници/-це могу навести аспекте који нису обухваћени питањима, али су им важни. Ова секција омогућава добијање додатних информација и боље разумевање специфичних проблема заједнице.

Модел упитника за ЛАП за РР

Општи подаци

1. Старосно доба:
2. Образовање:
   - Без основне школе
   - Основна школа
   - Средња школа
   - Виша школа
   - Факултет
   - Постдипломске студије
3. Живим у:
   - селу
   - граду

Задовољство животом у ЛС

1. Уопштено гледано, колико сте задовољни могућностима које жене и девојчице имају у вашој ЛС?
   - Уопште нисам задовољна
   - Нисам задовољна
   - Нисам сигурна
   - Задовољна сам
   - Веома сам задовољна
2. У којој мери жене у Вашој ЛС имају исте могућности као и жене у другим ЛС у окружењу?
   - Знатно је лошије него у другим ЛС
   - Мало је лошије него у другим ЛС
   - Исто као у другим ЛС
   - Боље него у другим ЛС
   - Знатно боље него у другим ЛС.
3. Која су три највећа проблема за жене у Вашој ЛС?

4. Које су по Вашем мишљењу најугроженије групе жена у Вашој ЛС? (могуће заокружити више одговора)
   - ○ Ромкиње
   - ○ Сеоске жене
   - ○ Сиромашне жене
   - ○ Младе жене
   - ○ Незапослене жене
   - ○ Жене са инвалидитетом
   - ○ Старије жене
   - ○ Неке друге
5. Молим Вас да напишете радом које институције сте задовољни?
6. Молим Вас да напишете радом које институције нисте задовољни?

Запошљавање жена

1. Да ли сте запослени?
   - ○ Да, запослена сам и пријављена сам
   - ○ Да запослена сам, али нисам пријављена
   - ○ Да, запослена сам у сопственој радњи/предузећу (самозапослена)
   - ○ Незапослена сам и тражим посао
   - ○ Незапослена сам и не тражим посао
   - ○ На евиденцији НСЗ
   - ○ Нешто друго _____ (уписати)
2. Да ли се бавите пољопривредом?
   - ○ Да, носитељка сам пољопривредног газдинства
   - ○ Да, чланица сам пољопривредног газдинства
   - ○ Да, за сопствене потребе (без регистрованог газдинства)
   - ○ Не
3. Да ли бисте желели да отпочнете самостални посао?
   - ○ Да
   - ○ Не
4. Које обуке и курсеви би Вам били корисни за проналажење посла или покретање сопственог посла?
5. Шта ЛС може да уради у вези са запошљавањем жена?

Образовање

1. Како унапредити образовање у Вашој ЛС? (могуће заокружити више одговора)
   - ○ Отворити нове профиле занимања у средњим школама
   - ○ Обезбедити програме преквалификација и доквалификација
   - ○ Стипендирати студенте/-киње
   - ○ Нема потребе за унапређивањем
   - ○ Нешто друго _____ (уписати шта)

2. Да ли сте некад похађали семинаре, курсеве, креативне радионице или друге врсте едукације које су се одржавале у Вашој ЛС?
   - ○ Не, никада
   - ○ Да, једном
   - ○ Да, више пута
3. За које теме у области неформалног образовања бисте били највише заинтересовани?
   - ○ Запошљавање
   - ○ Предузетништво
   - ○ Лични развој
   - ○ Здравље жена
   - ○ Безбедност жена
   - ○ Толеранција и људска права
   - ○ Активизам
   - ○ Екологија
   - ○ Нешто друго _____ (уписати шта)

Здравље жена

1. Код лекара одлазим
   - ○ На редовне контроле (најмање једном у шест месеци)
   - ○ Само када је неопходно
   - ○ Скоро никада
2. Код гинеколога одлазим
   - ○ На редовне контроле (најмање једном у шест месеци)
   - ○ Само када је неопходно
   - ○ Скоро никада
3. Да ли сте задовољни квалитетом здравствене заштите у Вашој ЛС?
   - ○ Уопште нисам задовољна
   - ○ Нисам задовољна
   - ○ Нисам сигурна
   - ○ Задовољна сам
   - ○ Веома сам задовољна
4. Који су највећи проблеми у вези са здрављем жена у Вашој ЛС?

Култура и спорт

1. Да ли сте у последњих 12 месеци били на некој културној манифестацији (биоскоп, позориште, музеј, концерт и сл.)?
   - ○ Не, ниједном
   - ○ Да, до три пута
   - ○ Да, више од три пута

2. Да ли у Вашој ЛС има довољно културних дешавања?
   - ○ Да
   - ○ Не
   - ○ Има дешавања, али недовољно
3. Да ли сте задовољни могућностима за бављење спортом жена у Вашој ЛС?
   - ○ Уопште нисам задовољна
   - ○ Нисам задовољна
   - ○ Нисам сигурна
   - ○ Задовољна сам
   - ○ Веома сам задовољна
4. Да ли сте укључени у активност неког женског клуба/екипе?
   - ○ Да, професионално
   - ○ Да, аматерски
   - ○ Не
5. Шта Вашој ЛС недостаје у погледу спорта/бављења жена спортом и/или рекреацијом?
6. Који садржаји за квалитетно провођење слободног времена недостају у Вашој ЛС?

Безбедност жена

1. Да ли се осећате безбедно у својој ЛС где живите?
   - ○ Уопште се не осећам безбедно
   - ○ Не осећам се безбедно
   - ○ Нисам сигурна
   - ○ Осећам се безбедно
   - ○ Осећам се веома безбедно
2. Да ли сте некада били изложени опасности или сте се (Ви или неко Вама близак) нашли у небезбедној ситуацији?
   - ○ Да
   - ○ Не
3. Који су највећи проблеми који се тичу безбедности жена у Вашој ЛС?
4. Шта је потребно учинити у Вашој ЛС да се побољша безбедност жена и девојчица? (можете означити више одговора)
   - ○ Организовати едукације на тему безбедности жена и девојчица
   - ○ Појачати саобраћајне контроле
   - ○ Појачати полицијске патроле на улицама
   - ○ Боље повезивање надлежних институција
   - ○ Побољшати улично осветљење
   - ○ Обезбеђивање услуга за жене жртве насиља (сигурна кућа, саветовалиште, психо-социјална подршка и сл.)
   - ○ Нешто друго _____(уписати шта)

Политичка партиципација и одлучивање

1. Да ли у Вашој ЛС постоји неко тело (комисија, савет) који се бави правима жена и родном равноправношћу?
   - ○ Постоји
   - ○ Не постоји
   - ○ Не знам
2. Да ли сте задовољни могућностима за учешће жена у локалној самоуправи (месне заједнице, скупштина општине, општинска управа)?
   - ○ Уопште нисам задовољна
   - ○ Нисам задовољна
   - ○ Нисам сигурна
   - ○ Задовољна сам
   - ○ Веома сам задовољна
3. Да ли сте раније учествовали у неким консултативним процесима приликом креирања јавних политика (да ли сте имали прилику да изнесете Ваше мишљење које је потом разматрано приликом креирања мера и активности у Вашој ЛС)?
   - ○ Да
   - ○ Не
4. Уколико је Ваш одговор на претходно питање позитиван, молимо Вас да укратко опишете у којим процесима сте учествовали и за које области?
5. Да ли бисте желели да активније учествујете у процесу доношења одлука у Вашој ЛС?
   - ○ Да
   - ○ Не
   - ○ Нисам сигурна
6. Уколико је одговор на претходно питање позитиван, који су разлози због којих се до сада нисте активније укључили?
7. Каква врста подршке Вам је потребна да бисте се активније укључили у процесе доношење одлука?
   - ○ Информисање о актуелним процесима
   - ○ Обуке за укључивање у израду јавних политика
   - ○ Обуке за активизам у заједници
   - ○ Више слободног времена
   - ○ Нисам заинтересована за укључивање
   - ○ Друго _____ (уписати шта)

Додатни коментари/ напомене:

_____

Фокус групне дискусије

Организујте фокус групе које ће вам омогућити да добијете квалитативне податке и дубље увиде у проблеме са којима се сусрећу жене и мушкарци у вашој локалној самоуправи. Испитивање путем упитника омогућава квантитативно прикупљање и анализу података, али због ефикасности процеса, број питања и могућих одговора је ограничен. Како би се дубље истражили узроци родних неједнакости, анализирали проблеми са којима се жене суочавају у различитим областима живота, продубила дискусија о приоритетима и потенцијалним решењима те унапредила комуникација институција са грађанкама, потребно је организовати фокус групе.

Фокус групе представљају метод прикупљања квалитативних података кроз дискусије са 8 до 12 учесника/-ца, са циљем допуне информација добијених анкетом. Ове дискусије омогућавају боље разумевање изазова у области родне равноправности и идентификацију конкретних решења за унапређење положаја жена у локалној заједници. Фокус групе треба организовати са различитим категоријама учесница како би се обезбедила што шира перспектива. Кључне групе које је потребно укључити су жене из различитих социјалних и економских слојева – из руралних и урбаних средина, запослене и незапослене, самохране мајке, жене са инвалидитетом, Ромкиње, старије жене и младе девојке. Све ове параметре дефинише радна група. Фокус групе се увек организују у различитим насељеним местима како би се осигурала заступљеност свих делова локалне заједнице. Укључивање жена и мушкараца из руралних и урбаних подручја, старијих и млађих генерација, као и маргинализованих група, омогућава добијање целовите слике о стању родне равноправности. Састав фокус група треба да осликава структуру основног узорка, а могуће је организовати више група са посебним циљним групама или комбиновати учеснике/-це на начин који осигурава репрезентативност. Ове одлуке доноси радна група у фази припреме методологије. Досадашње фокус групне дискусије, кроз СКГО подршку, реализоване су у просторијама сеоских месних заједница, библиотекама, женским организацијама, организацијама и институцијама које подржавају посебно осетљиве групе, као и у просторијама локалне самоуправе.

- Приликом израде Локалног акционог плана за родну равноправност у Врњачкој Бањи препознали смо да постојање социјалне зграде за становање може бити пример добре праксе и за друге јединице локалне самоуправе, те су становници/-це зграде били једна посебна фокус група. У свакој локалној самоуправи, приликом планирања истраживања, важно је водити рачуна о локалном контексту и препознати кога је неопходно укључити.
- За фокус групне дискусије у општини Кањижа обезбеђено је превођење на мађарски језик како би се обезбедило да све жене могу адекватно да се изразе на свом матерњем језику.

Када организујете фокус групну дискусију, обавезно обратите пажњу на следеће аспекте:

- Јасно дефинишите циљеве и теме које желите да истражите, како бисте осигурали да добијете корисне информације;
- Осигурајте разноликост учешћа, у складу са претходно утврђеним циљним групама;
- Изаберите квалификованог фацилитатора/-ку који/-а може да управља дискусијом, подстиче учешће свих и одржава фокус на теми;
- Обезбедите да се учесници/-це осећају удобно и сигурно, како би слободно делили/-ле своје мишљење. Уколико постоји могућност, изаберите адекватно и неутрално место за одржавање фокус групе;
- Током фокус групе можете дискутовати са учесницима/-цама о свакодневном животу жена, образовању и запошљавању, сервисима и подршци (здравље, социјална заштита), култури и спорту, безбедности, политичкој партиципацији и њиховим очекивањима од ваше општине/града. Неке теме ће наметнути и саме учеснице;
- Обавезно запишите коментаре или снимите дискусију уз сагласност учесника/-ца, како бисте касније могли да анализирате податке;
- Водите рачуна да постављате „отворена“ питања која подстичу дискусију, а не само кратке одговоре. Ово ће осигурати дубље увиде у ставове и искуства учесника/-ца;
- Након дискусије се захвалите свим учесницима/-цама на њиховом времену и учешћу, те им пружите информације о томе како ће резултати бити коришћени и да ли могу очекивати повратне информације.

Модел водича за фокус групе са женама за израду Локалног акционог плана за родну равноправност

Увод

- Добродошлица, представљање фацилитаторке и кратак опис циљева фокус групне дискусије да се утврди како живе жене у општини, има ли разлике у односу село/град или у односу на различите групе жена, као и разговор који се односе на образовање, запошљавање, здравље, културу, спорт, безбедност и политичку партиципацију. Такође дискутује се да ли општина, приликом креирања програма и пројеката, узима у обзир потребе жена, укључујући жене из вишеструко маргинализованих група;
- Представљање учесница фокус групе;
- Нагласити да ће се добијени подаци користити само за потребе израде ЛАП-а за родну равноправност;
- Нагласити да је њихово учешће добровољно и поверљиво (само фацилитаторка и друге учеснице знају ко је учествовао, нигде неће остављати своја имена нити друге податке);
- Дефинисати правила рада (трајање фокус групе, 60–75 минута, динамика рада, тражити дозволу за снимање, искључени телефони, не говоримо у глас, слушамо једна другу, поштујемо свачије мишљење...);
- Завршни коментари у уводу, пружање прилике да се поставе сва питања пре него што почне дискусија.

Подаци о фокус групи

- Где и када је одржана
- Број учесница фокус групе
- Да ли је одржана у сеоској или градској средини, да ли учествују неке подзаступљене групе жена (вишеструко дискриминисане – Ромкиње, жене са инвалидитетом, старије жене, млађе жене, припаднице националних мањина)

Подаци о учесницама фокус групе (у форми упитника који ће бити подељен учесницама на самом почетку а који неће ни у једној фази доведене у везу са исказима)

1) Године
2) Стручна спрема/образовање
3) Радни статус (незапослена/запослена/пензионерка)
4) Брачни статус
5) Број деце и пол
6) Број чланова породичног домаћинства
7) Основни извор прихода
8) Националност (обавезна напомена да не морају да се изјасне)
9) Инвалидитет

ТЕМЕ ЗА РАЗГОВОР

Свакодневни живот жена

- Како изгледа просечан дан жене у њиховом насељу/селу? Кад почиње и кад се завршава дан? Чиме се баве, с ким живе? Имају ли слободно време и како га проводе? С ким се друже?
- Шта су највећи проблеми за жене у њиховом крају града/насељу или селу?
- Које су три приоритетне области у којима је неопходно побољшање положаја жена?

Образовање и запошљавање

- Какве су могућности за образовање у општини? Доступност вртића, основних и средњих школа, избор занимања
- Да ли постоје могућности наставка школовања, за жене које то желе? Постоје ли курсеви, преквалификације, доквалификације?
- Да ли су задовољне могућностима за запошљавање у општини? Шта је добро, шта недостаје?

Сервиси и подршка

- Да ли су задовољне приступом здравственим услугама у општини (општим и специјалистичким)? Шта су кључни проблеми за жене у вези са здравственом заштитом?
- Да ли су задовољне услугама центра за социјални рад? Да ли постоје неопходне услуге? Шта су кључни проблеми у вези са социјалном заштитом у општини?
- Да ли је неким групама жена теже него другима да остваре право на здравствене и/или социјалне услуге? На који начин? Шта ту може да се предузме?

Култура и спорт

- Да ли иду на културне догађаје?
- Да ли су задовољне културним садржајима у општини? Шта ту може да се промени?
- Да ли се баве спортом? А њихова деца?
- Да ли су задовољне могућностима за бављењем спортом у општини? Шта ту може да се промени?

Безбедност

- Да ли се осећају безбедно у свом делу града/насељу? Има ли делова града/насеља где се посебно не осећају безбедно? Који су то делови и зашто се баш тамо не осећају безбедно?
- Који су кључни проблеми везани за безбедност жена и девојчица у њиховом крају? Шта би требало урадити да се побољша безбедност?
- Коме може да се обрати жена која трпи насиље? Има ли таквих случајева, како се они решавају? Шта би требало урадити да се побољша заштита жена од насиља?

Политичка партиципација и јавни живот

- Колико су жене активне у месним заједницама, локалној скупштини? Има ли их довољно? Како подстаћи жене да се више укључе у процес доношења одлука у својим МЗ и општини? Шта их спутава да се више укључују?
- Шта би се променило у њиховој општини, када би било више жена које одлучују?
- Колико су жене активне у културно-уметничким друштвима, активима, другим удружењима грађана?

Очекивања од општине

- У односу на три приоритетне области за које је на почетку фокус групе наведено да је неопходно побољшање положаја жена, шта општина конкретно може да уради? Каква су им очекивања од општине?
- Како побољшати комуникацију жена и општинских служби?

Затварање фокус групе

- Фацилитаторка на крају пита да ли има још нешто што би жене хтеле да кажу а нису их питале. Уколико нема, захваљује се на учешћу у фокус групи и подсећа да ће то што су дискутовале бити искоришћено за креирање локалног акционог плана за родну равнопавност у општини.

Поред грађанки, фокус групе треба организовати и са професионалцима/-кама, представницима/-цама институција које пружају кључне услуге, како би се анализирала њихова перцепција изазова и проблема, као и могућности за побољшање. Фокус група са професионалцима/-кама увек укључује представнике/-це локалних институција и јавних служби – запослени/-не у органима локалне самоуправе, социјалним службама, образовним и здравственим установама, полицији и други, који могу дати увид у институционалне изазове и могућности за побољшања. Представници/-це полиције, центара за социјални рад и правосуђа су драгоцени саговорници/-це у вези са питањима безбедности жена, родно заснованог насиља и институционалних одговора на ове проблеме.

Поред њих потребно је укључити представнице организација цивилног друштва – организације које се баве правима жена и родном равноправношћу могу пружити драгоцене информације о потребама и приоритетима локалне заједнице. Нарочито су драгоцена удружења жена са села, уколико постоје. Увек тежите да у фокус групну дискусију укључите:

- Запослене у локалним самоуправама који се баве родном равноправношћу и другим областима које су тема ЛАП-а,
- Здравствене раднике/-це, посебно у области репродуктивног здравља жена,
- Представнике/-це образовних институција, како би се дискутовало о родним стереотипима у образовању,
- Полицијске службенике/-це и представнике/-це центара за социјални рад, у вези са питањима безбедности и насиља према женама,
- Представнике/-це организација цивилног друштва, посебно женске организације и организације жена са села.

У пракси се дешавало да се организује и посебна фокус група са представницима/-цама локалних савета и тела која се баве питањима родне равноправности, како би се сагледали ефекти досадашњих политика и препоручиле мере за њихово унапређење, као и кључни изазови или сагледало претходно спровођење ЛАП-а за родну равноправност.

Фокус групе треба организовати након обраде података из анкета, како би се анализирали налази истраживања и омогућила дубља дискусија о кључним проблемима и предлозима за унапређење. Ове дискусије представљају важан део консултативног процеса и служе као механизам за проверу поузданости закључака донетих на основу упитника. Посебну пажњу треба обратити на теме код којих постоји изражена подељеност мишљења међу испитаницима/-цама.

Фокус групе представљају други кључни део истраживања за израду ЛАП-а за родну равноправност, јер омогућавају дубље разумевање проблема са којима се жене суочавају, као и институционалних изазова у спровођењу политика родне равноправности. Кроз укључивање различитих актера – грађанки, институција и организација цивилног друштва – осигурава се партиципативни приступ у креирању мера које ће допринети унапређењу положаја жена у локалној заједници.

Питања за састанак са представницима општинских органа и институција фокусирају се на тренутни ниво интеграције родне равноправности у њихов рад, као и на могућности за њено унапређење. Учесници/-це су позвани/-не да процене колико се родна перспектива примењује у њиховим активностима и колико би требало да буде присутна. Такође, тражи се њихова рефлексија о утицају институција на квалитет живота у заједници, са посебним акцентом на жене и мушкарце, односно, на разлике уколико их има, као и препознавање кључних проблема са којима се жене суочавају.

Други део питања усмерен је на предлоге решења за идентификоване проблеме и на препоруке за израду ЛАП-а. Институцијама се поставља питање шта сматрају неизоставним делом овог плана и које ресурсе или подршку би имале потребу да добију како би ефикасније радиле на унапређењу родне равноправности. Циљ ових питања је стицање увида у институционалне капацитете, препреке и могућности за унапређење политика које се односе на родну равноправност у локалној заједници.

Модел питања за састанак са представницима/-цама општинских органа и институција

1) У којој мери је родна равноправност тренутно део вашег посла?
2) У којој мери сматрате да би родна равноправност требала бити део вашег посла?
3) Како постојање ваше институције утиче на квалитет живота у заједници? Постоји ли простор за побољшање?
4) На који начин ваш посао утиче на животе жена и мушкараца у општини/граду?

5) Шта су, према вашем мишљењу, кључни проблеми жена у општини/граду?
6) На који начин видите решење тих проблема?
7) Шта сматрате неизоставним делом Локалног акционог плана за родну равноправност?
8) Шта би вам било потребно како бисте свој посао који се тиче родне равноправности боље обављали?

4.2.5. Родна анализа

Након што сте прикупили податке из различитих извора, започните са израдом родне анализе која ће заправо представљати анализу стања у локалној самоуправи када је реч о родној равноправности. Процес израде родне анализе, заправо, представља следећи корак у изради ЛАП-а. Наиме, прикупили сте податке и сада је потребно да их прегледате и интерпретирате како би сте утврдили главне обрасце, теме и изазове.

Док пишете родну анализу, стално имајте на уму да вам је циљ да проучите и утврдите да ли у вашој локалној самоуправи има разлике у положају или третману мушкараца и жена, укључујући припаднике/-це маргинализованих група, када је реч о приступу ресурсима, могућностима и остваривању права, било да је реч о прихваћеним друштвеним нормама у заједници или у односу институција према мушкарцима/женама. Посебну пажњу обратите на припаднике вишеструко маргинализованих група.

Родна анализа треба да укључи:

- Статистичке податке о укупном броју становника по полу, старосној структури и просечном броју чланова домаћинстава,
- Податке о економској активности, укључујући стопу запослености жена и мушкараца, структуру занимања и учешће у предузетништву,
- Приступ образовању и стручном оспособљавању, са посебним фокусом на жене из рањивих категорија,
- Доступност услуга социјалне и здравствене заштите и специфичне потребе жена у различитим животним фазама,
- Информисаност и укљученост жена у процесе доношења одлука на локалном нивоу,
- Анализу спроведених програма и пројеката на локалном нивоу,
- Извештаје о раду релевантних институција,
- Податке о спровођењу РОБ-а,
- Стратешки оквир јединице локалне самоуправе,
- Идентификацију подручја где је родна равноправност мање развијена и где су потребне циљане интервенције.

Правилно спроведено анализирање ових података и извештаја пружиће увид у кључне изазове у области родне равноправности и омогућити да се направе адекватни инструменти за даље истраживање.

Приликом анализе, потребно је:

- **Статистички обрадити прикупљене податке** из анкете или других извора. Можете користити графиконе или табеле како бисте илустровали кључне податке, попут разлика у запослености између полова, приступу образовању или здравственим услугама. Кључне податке можете истаћи и њиховим препричавањем.

ПРИМЕР

Задовољство животом у општини Ковин

Скоро подједнак број испитаница је задовољан могућностима које жене и девојчице имају у општини Ковин (35%), наспрам 37% које нису задовољне, док је велики број оних које нису сигурне (26,6%). Више од половине испитаница сматра да је у општини Ковин исто као и у другим општинама, скоро 40% сматра да је лошије у општини Ковин, док око 6% мисли да је боље у поређењу са другим општинама.

Проблеми на које испитанице указују су незапосленост, ниска примања, дискриминација у здравству и приликом запошљавања, мобинг на радном месту, низак наталитет, повећање подршке мајкама, превелика бирократија за остваривање права самохраних родитеља, радно време јаслица и вртића, као и њихов капацитет. Испитанице указују да су најугроженије групе жена у општини Ковин: незапослене жене, сиромашне жене, жене са инвалидитетом и сеоске жене.

- **Спровести квалитативну анализу:** То ћете учинити тако што ћете анализирати податке које сте прикупили кроз фокус групе и интервјуе. Идентификујте често понављане теме и ставове грађана/-ки. Можете укључити и цитате и приче које боље објашњавају проблеме и потребе.

ПРИМЕР

Општина Кањижа

Учеснице фокус групних дискусија сматрају да жене нису довољно информисане о могућностима за додатне едукације и преквалификације, те да би општина могла да осмисли неке активности у том правцу. [...] Постоје обуке у Суботици, Новом Кнежевцу, али је то доста скупо и не може се приуштити: „Само месечна карта одавде за Нови Кнежевац кошта 6.000 динара. То је баш пуно." Интересовања има али би она могло да се дешавају једино у зимском периоду јер смо ми лети углавном у пољу и онда нема времена ни за шта друго.

„Велики је проблем превоз кад је летњи распуст. Тада не иду аутобуси. Кад је школска година иде три, четири пута дневно за Кањижу. Онда смо принуђени да се сналазимо. Плаћамо такси, који је доста скуп. Траже 1000–1500 динара за превоз до Кањиже у једном правцу. То је 13 км удаљено." [...] „Оно што је било интересантно, недавно је организована обука за употребу паметних телефона за пензионере и била је баш посећено. Била је пуна сала како у Кањижи, тако и у Хоргошу."

На питање шта општина може да уради у вези са запошљавањем жена, најчешћи одговори су били: обезбеђивање додатних средства за субвенције за пољопривреднице, отварање нових радних места за жене, подршка предузетницама, организовање додатних обука и курсева за преквалификацију и додатна усавршавања.

Обратите пажњу на **стил писања** анализе. Изаберите језик који је лако разумети и избегавајте стручну терминологију када није неопходно. Можете и да укључите дефиниције основних појмова (на пример родна равноправност, дискриминација, родна димензија и слично).

Извештај организујте по **поглављима**, тако да свака тема/област представља посебно поглавље (на пример: демографска структура, безбедност, запошљавање, образовање, итд.). Такође, ако сматрате да је то пригодније, можете комбиновати две или више тема у једно поглавље (на пример, здравствена и социјална заштита, безбедност и насиље према женама). Овај приступ може побољшати структуру и пружити свеобухватнији преглед повезаних области.

Укључите графиконе, табеле или илустрације које олакшавају разумевање података и чине извештај прегледнијим и лакше разумљивим.

Структурирање родне анализе по темама/областима

На основу прикупљених података, идентификовали сте одређене теме/области које желите да анализирате у ЛАП-у. На располагању имате бројне информације које сте прикупили: документацију локалне самоуправе, извештаје и публикације локалних јавних установа, статистичке податке, извештаје са фокус група и интервјуа, резултате анкете, итд. Сада је време да се ови подаци организују и анализирају. У наставку ћемо вам дати неке смернице:

Демографска структура

Представљање социодемографских података важан је корак у анализи стања ваше локалне самоуправе. Ови подаци обухватају број становника по полу и старосном добу, број рођених и умрлих, те природни прираштај. Такође, важно је навести колико припадника/-ца националних мањина и особа са инвалидитетом живи у вашој локалној самоуправи, те навести податке о миграцијама. Ове информације пружају целокупну слику о становништву, а посебно је значајан однос броја жена и мушкараца.

Подаци о природном прираштају, као и о броју рођених и умрлих, служе као важни индикатори за популациону политику. Тако, примера ради, можете утврдити да се ваша локална самоуправа суочава се са смањењем броја становништва. Такође, подаци о миграцијама указују на кретања становништва и како ови феномени утичу на жене и мушкарце. Уз то, одаци о националним мањинама и особама са инвалидитетом кључни су за разумевање родне равноправности и баријера са којима се ове групе сусрећу.

Образовање

Анализа образовне структуре становништва показаће разлике између жена и мушкараца у погледу стручне спреме, што се даље рефлектује на њихове шансе за запошљавање и економску независност. Уколико постоје значајне разлике, подаци прикупљени путем фокус групних дискусија и интервјуа могу вам дати ближе увиде.

Затим, подаци, као што су број и врста предшколских установа, основних и средњих школа, важни су за разумевање доступности образовања. Важно је проучити и да ли у вашој локалној самоуправи постоје тзв. „специјалне школе" и уколико да, који су разлози што деца нису укључена у редовно образовање. Анализирајте колико ромске деце похађа образовне институције, разврстано према полу. На основу података добијених од запослених у школи, као и од родитеља у анкетама и фокус групама, анализирајте шта родитељи и запослени препознају као проблеме, као и могућа решења.

Запошљавање

Подаци о запошљавању и незапослености, по полу и старосном добу, могу указати на различите изазове у постизању родне равноправности на тржишту рада. Овде треба анализирати број запослених, њихову старосну структуру, стручну спрему и секторе у којима раде.

Анализирајте број пољопривредних газдинстава на територији локалне самоуправе и утврдите проценат жена које су носитељке породичних пољопривредних газдинстава у односу на проценат жена које обављају пољопривредне активности на породичном газдинству. Уколико установите значајне разлике између мушкараца и жена, поново консултујте информације добијене од учесника/-ца фокус група, као и разговоре које сте раније водили са запосленима у институцијама. Представите њихово мишљење о овој теми и истакните кључне ставове и увиде који могу допринети бољем разумевању улоге жена у пољопривреди у заједници. Сви ови подаци ће вам помоћи да идентификујете могуће родне разлике у запошљавању на нивоу локалне самоуправе.

Социјалне услуге

Представите податке које сте прикупили у вези са доступним услугама социјалне заштите, као и број корисника/-ца услуга социјалне заштите, по полу и старосном добу. Ови подаци помоћи ће у процени потреба у заједници, а даће и одговор на питање да ли мушкарци и жене имају једнаке потребе за социјалном заштитом. Затим, представите информације које сте добили од учесника/-ца фокус групних дискусија по питању њиховог задовољства пруженим социјалним услугама у општини/граду, као и информације које сте добили кроз интервјуе са запосленима у систему социјалне заштите.

Здравствене услуге

Представљање података о здравственим установама кључно је за разумевање доступности здравствених услуга у локалној самоуправи. Стога, важно је да прикажете информације о броју и врстама здравствених установа, као и о броју и специјализацијама лекара и здравственог особља. Додатно, значајни су подаци о томе да ли у здравственим установама раде гинеколози и уролози, као и о обављеним превентивним прегледима. Важно је утврдити у којој мери се ови прегледи спроводе и ко има приступ њима. Анализирајте и да ли су здравствени објекти приступачни особама са инвалидитетом.

Такође, анализирајте податке о здрављу становништва, укључујући најчешћа обољења код мушкараца и жена и приступ лечењу. Представите и информације које сте добили током интервјуа и фокус групних дискусија, да бисте приказали однос грађана/-ки према услугама здравствене заштите. Ови подаци могу открити постојеће ресурсе и недостатке у пружању услуга здравствене заштите.

Насиље према женама и безбедност жена

Прикажите прикупљене информације о извршеним кривичним делима, укључујући различите врсте, учиниоце и жртве, са акцентом на њихову родну структуру. Ови подаци ће вам помоћи да уочите разлике у безбедносним потребама мушкараца и жена, посебно када је реч о насиљу према женама. Треба анализирати и какве услуге се пружају жртвама родно заснованог насиља. Важно је проверити да ли постоје сигурне куће, као и стратегије и протоколи за поступање у случају насиља према женама. Подаци о реакцијама надлежних органа могу указати на неједнакост у доступности заштите, што је важан аспект за даље мере и интервенције у вашој локалној заједници.

Јавни живот и одлучивање

Представите прикупљене информације о родној заступљености у општинским/градским телима, као и у јавним институцијама и предузећима. Ови подаци ће открити број жена на позицијама одлучивања и показати колико је локална заједница спремна да бира жене, што може помоћи у рушењу стереотипа. Такође, важно је утврдити да ли постоји потреба за подизањем свести о улогама жена у политици и за подстицањем њиховог активног(ијег) учешћа у политичком животу.

Након што сачините родну анализу, биће вам лакше да пређете на следећи корак, а то је идентификовање циљева ЛАП-а, то јест, онога што желите постићи у граду/општини када је реч о родној равноправности. Такође, резултати анализе ће вам дати и одговор на питање како то да учините, односно, помоћи ће вам у дефинисању мера и активности којима ћете достићи постављене циљеве.

4.3. Одређивање циљева, планирање мера, активности и индикатора

Детаљни методолошки приступи, примери, савети у вези са формулисањем и типологијом циљева, мера, припадајућих показатеља, и друге важне напомене које важе за плански део циклуса управљања јавним политикама без обзира на сектор – дати су у Приручнику за управљање јавним политикама на који вас овом приликом упућујемо, уз напомену да је за најажурније материјале потребно пратити публикације Републичког секретаријата за јавне политике (РСЈП) и усклађивања са изменама и допунама правног оквира.[50]

4.3.1. Одређивање циљева

Приликом израде ЛАП-а, одређивање јасних циљева је од кључне важности. Циљеви ће вас усмерити у планирању мера и активности које ће осигурати напредак у области родне равноправности у вашој локалној самоуправи.

Најпре, на основу резултата анализе тренутног стања о којој смо претходно писали, потребно је да утврдите **општи циљ ЛАП-а** који треба да представља ширу визију онога што желите да постигнете. Општи циљ би требало да одражава главну тежњу и амбицију када је реч о унапређивању родне равноправности у локалној самоуправи.

ПРИМЕРИ

- Побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности у општини/граду
- Унапређење родне равноправности у локалној самоуправи, оснажујући жене и мушкарце да равноправно учествују у свим аспектима друштвеног живота

Након утврђивања општег циља, потребно је да одредите више **посебних циљева**. Посебни циљеви су конкретнији и лакше се мере и неопходно је да буду повезани са општим циљем, у смислу да доприносе његовом остваривању.

50 Нпр., у тренутку припреме материјала који је пред вама, у току је ажурирање наведеног Приручника РСЈП у складу са новом Уредбом о методологији израде ДЈП из 2025. године

ПРИМЕРИ

- Увођење родне перспективе у све локалне политике, мере и активности финансиране из буџета општине/града,
- Спровођење политике једнаких могућности и смањивање постојећих неједнакости између жена и мушкараца у (само)запошљавању, економским мерама и подстицајима, као и унапређење квалитета и доступности здравствене и социјалне заштите,
- Унапређење безбедности свих грађана/-ки, а посебно жена у заједници,
- Унапређење квалитета живота жена, као и унапређење квалитета живота породица на територији општине/града, посебно жена из рањивих група (нпр. мајке деце са сметњама у развоју, жене са инвалидитетом, жене са села и др.),
- Подизање нивоа свести о значају родне равноправности и смањењу родних стереотипа у образовно-васпитним установама, као и подизање нивоа свести јавности о значају родне равноправности и сузбијању свих видова дискриминације.

Размотрите примере посебних циљева, водећи рачуна да они буду интегрисани и прилагођени анализи стања у локалној самоуправи. На пример, ако сте у поглављу „Образовање“ утврдили да постоје значајни стереотипи и предрасуде међу запосленима, децом и родитељима, онда је предлог за одређивање посебног циља: „Подизање свести о значају родне равноправности и смањење родних стереотипа у образовним установама.“ Ако слична ситуација постоји и у другим институцијама, као што су социјалне и здравствене установе, прилагодите овај циљ њиховим специфичним потребама. На тај начин, ваши посебни циљеви ће бити релевантни и конкретно усмерени на идентификоване изазове, што ће допринети ефикаснијем ЛАП-а. Ради лакшег праћења остварених резултата, предлажемо да одредите између три и пет посебних циљева.

Према новој Уредби о методологији израде документатра јавних политика,[51] обавезно је повезивање општих и посебних циљева националних планских докумената са Циљевима одрживог развоја, односно, са *Агендом УН 2030 (у даљем тексту: ЦОР)*.[52]

51 „Службени гласник РС“, бр. 20/2025

52 Агенду 2030 за одрживи развој, под називом Трансформисање нашег света, Генерална скупштина УН је усвојила 25. септембра 2015. године за период до 2030. године, а том приликом се Република Србија заједно са 192 остале државе чланице УН, обавезала на спровођење ове агенде. Публикација ЦОР на српском језику: *https://www.stat.gov.rs/media/3707/un-sdg-brochure-srb-cir-2018-2-web.pdf*

О АГЕНДИ УН 2030

Овај документ представља сет трансформативних обавеза усредсређених на грађане/-ке и заснованих на правима, са циљем да се оконча сиромаштво и заштити наша планета. Реч је о 17 циљева развоја и 169 потциљева који се односе на три димензије одрживог развоја: економску, социјалну и димензију животне средине.

Имајући у виду да су у фокусу концепта одрживог развоја по Агенди 2030 – људи, као и да се послови и услуге од директног значаја за становништво најнепосредније обављају унутар ЈЛС, неподељено је становиште да успех ЦОР и Агенде 2030 зависи пре свега од резултата спровођења на локалном нивоу. Уважавајући потребу да се различити плански процеси интегришу и избегне додатно оптерећивање локалне администрације паралелним пословима сличног типа, СКГО је становишта да се главна спона ЈЛС са Агендом 2030 остварује кроз локалне планске документе, почев (хијерархијски) од планова развоја ЈЛС, а затим кроз документа јавне политике, у које спада и ЛАП за родну равноправност. **Најдиректније се ово може учинити приликом формулисања циљева планских докумената ЈЛС, тако што се води рачуна о њиховом повезивању и уподобљавању са глобалним ЦОР, у мери у којој је могуће.**

Пошто су формулације ЦОР, потциљева и показатеља такве да их најчешће није могуће у потпуности преузети, односно, преформулисати са локалним одредницама у ЈЛС, **повезивање са ЦОР на локалном нивоу се врши указивањем на везе између дефинисаних циљева локалних планских докумената и блиских (потциљева) ЦОР.** Такви примери и визуелно повезивање циљева са ЦОР постоје у значајном броју усвојених планова развоја, те упућујемо да то прво проверите у плану развоја своје ЈЛС. Овде посебно наглашавамо да је комплетна Агенда 2030 прожета родном перспективом, тако да осим **ЦОР 5 који се у целини односи на родну равноправност** (сви потциљеви и индикатори), и многи други ЦОР и потциљеви јесу од значаја и за унапређивање родне равноправности.[53]

53 Национална Стратегија за родну равноправност указује на следеће: циљ 1. (Свет без сиромаштва) потциљеви 1.б и 1.4; циљ 2. (Свет без глади) потциљеви 2.3, 2.4 и 2.а; циљ 3. (Добро здравље) 3.4, 3.7, 3.8 и 3.а; циљ 4. (Квалитетно образовање) потциљеви 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6 и 4.а; циљ 6. (Чиста вода и санитарни услови) потциљеви 6.1, 6.2 и 6.4; циљ 7. (Доступна и обновљива енергија) потциљеви 7.1 и 7.2; циљ 8. (Достојанствен рад и економски раст) потциљеви 8.8 и 8.б; циљ 9. (Индустрија, иновације, инфраструктура) потциљ 9.5; циљ 10. (Смањење неједнакости) потциљеви 10.2, 10.3, 10.4 и 10.7; циљ 11. (Одрживи градови и заједнице) потциљеви 11.1 и 11.7; циљ 12. (Одговорна потрошња и производња) потциљеви 12.8, 12.а и 12.б; циљ 13. (Акција за климу) потциљеви 13.2, 13.3 и 13.а; циљ 15. (Живот на земљи) потциљ 15.9 и циљ 16. (Мир, правда и снажније институције) потциљеви 16.1, 16.3,16.6, 16.7, 16.9, 16.10, 16.а и 16.б.

4.3.2. Планирање и одређивање мера и активности

Након што сте одредили посебне циљеве ЛАП-а, следећи корак је планирање конкретних мера и активности које ће вам помоћи да овај циљ остварите. Ове мере и активности треба да буду конкретне, изводљиве и мерљиве путем одређивања индикатора, како би осигурале ефикасно спровођење ЛАП-а.

Ево неких смерница:

Размотрите посебан циљ који сте одредили: Размислите шта желите да постигнете овим циљем и шта је потребно предузети да би се циљ остварио.

Формулисање мера: Приликом креирања мера, важно је да **не идете у конкретизацију активности**, као што су организовање радионица или спровођење кампања. Уместо тога, фокусирајте се на разбијање посебног циља на више тзв. „мањих резултата". Ови мањи резултати, када се заједно реализују, треба да допринесу остварењу посебног циља. На пример, ако је један од посебних циљева *Унапређење безбедности свих грађана/-ки, а посебно жена у заједници*, онда то можемо постићи ако се остваре следеће мере:

- Унапређење безбедности у заједници,
- Превенција насиља, посебно насиља према женама и девојчицама,
- Унапређење безбедности учесника/-ца у саобраћају

Језик који користимо приликом одређивања мера сличан је језику који смо користили приликом формулисања посебног циља. Користимо уопштеније термине, као што су: повећање, смањење, унапређење, побољшање. Дефинисање посебних циљева помаже да одредите крајњи резултат, а мере помажу да одредите појединачне резултате који доприносе постизању крајњег резултата, односно остварењу посебног циља.

На пример, ако је посебан циљ *Подизање нивоа свести о значају родне равноправности и смањењу родних стереотипа у образовно-васпитним установама*, онда се могу одредити следеће мере:

- Унапређење едукације о родној равноправности,
- Уклањање родних стереотипа при избору занимања.

Одређивање активности: Након дефинисања мера, потребно је да их конкретизујете. Размотрите појединачно сваку меру коју сте дефинисали и размотрите како, на који начин, односно, којом радњом ћете остварити ту меру. Другим речима одређивањем активности, заправо, описујете шта ћете радити.

ПРИМЕР

***Посебан циљ**: Унапређење безбедности свих грађана/-ки, а посебно жена у заједници*
***Мере**: Унапређење безбедности у заједници*
Превенција насиља, посебно насиља према женама и девојчицама
Унапређење безбедности учесника/-ца у саобраћају

На основу одређене три мере, потребно је одредити како ће се оне остварити, односно, шта је потребно урадити. Приликом одређивања активности имајте у виду шта је реално и оствариво, имајући у виду ресурсе које имате. Тако, примера ради, да бисмо остварили прву меру, односно, унапредили безбедност у заједници, можемо то учинити реализацијом следећих **активности**:

- Формирање локалног савета за безбедност,
- Умрежавање свих актера у локалној заједници који се баве питањима безбедности и родне равноправности,
- Испитивање ставова грађана и грађанки о безбедности у ЈЛС,
- Израда плана за побољшање безбедности у ЈСЛ, у односу на резултате испитивања ставова,
- Побољшање уличне расвете у свим насељеним местима (лед расвета).

За остварење друге мере, на пример, могуће је спровести следеће **активности**:

- Испитивање потреба за обезбеђивањем привременог смештаја жртава насиља (прихватилиште/сигурна кућа) и других услуга за жене у ситуацијама насиља,
- Израда плана за обезбеђивање услуга за жртве насиља, у односу на резултате испитивања потреба,
- Организовање радионица са младима у циљу подизања свести о родно заснованом насиљу и безбедности,
- Изградња капацитета локалног савета за безбедност у вези са питањима родно заснованог насиља.

За трећу меру, која се односи на унапређење безбедности учесника/-ца у саобраћају, а имајући у виду анализу стања и реалне могућности локалне самоуправе, могуће је да буду предузете следеће **активности**:

- Санација и континуирано одржавање локалних путева у свим насељеним местима и побољшање прегледности раскрсница,
- Санација и континуирано одржавање бициклистичких стаза и тротоара.

Након што сте дефинисали активности у ЛАП-у, следећи корак је одређивање ко ће бити одговоран за спровођење сваке активности. Означите **носиоце активности**, односно, оне који ће предводити реализацију. Такође, идентификујте **остале актере** који ће им помагати у том процесу.

Важно је да дефинишете и **рокове** за спровођење активности, чиме ћете осигурати да све буде реализовано у планираном временском оквиру.

4.3.3. Одређивање индикатора

Сада када знате шта желите да постигнете, како ћете то остварити, ко ће бити задужен и у ком року, важно је да имате и алат за процену успешности. Другим речима, потребно је мерити напредак у остваривању ваших циљева и оценити ефективност вашег плана. Ово се постиже одређивањем **индикатора**. Индикатори ће вам помоћи да пратите напредак и утврдите да ли сте достигли постављене циљеве.

Сваки индикатор мора бити мерљив и конкретан. На пример, уместо да кажете „повећање знања учесника/-ца обуке", формулишите индикатор као „30% повећање знања учесника/-ца након спроведене обуке." Овакав конкретан приступ обезбеђује јасноћу и олакшава праћење напретка.

Треба имати у виду да је Уредбом о методологији израде докумената јавних политика прописано да су **индикатори (показатељи) учинка обавезни на нивоу општег и посебних циљева**.

ПРИМЕР

Вратимо се на наше претходне примере, те одредимо индикаторе за општи и посебне циљеве:

Општи циљ:
- Побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности у општини/граду

Индикатор(и):
- Повећање броја буџетских програма који укључују родну перспективу за 30%
- Повећање броја реализованих пројеката усмерених на оснаживање жена за 20% годишње

Општи циљ:
- Унапређење родне равноправности у локалној самоуправи, оснажујући жене и мушкарце да равноправно учествују у свим аспектима друштвеног живота

Индикатор(и):
- Повећање броја жена на позицијама одлучивања у ЈСЛ за 25%
- Повећање броја жена и мушкараца који учествују у јавним расправама, процесима планирања и креирања политика за 30%

Посебан циљ:
- Унапређење безбедности свих грађана/-ки, а посебно жена у заједници

Индикатор(и):
- Формиран локални савет за безбедност
- Повећан проценат жена које се безбедно осећају када се саме крећу ноћу за 30%
- Повећан број јавних површина које су урађене у складу са принципима безбедног окружења за 30%

Посебан циљ:
- Спровођење политике једнаких могућности и смањивање постојећих неједнакости између жена и мушкараца у (само)запошљавању, економским мерама и подстицајима, као и унапређење квалитета и доступности здравствене и социјалне заштите

Индикатор(и):
- Повећање процента жена које користе локалне економске мере и подстицаје за 20% годишње
- Повећање процента жена које наводе да им је доступна квалитетна здравствена и социјална заштита за 30%

Сада када сте одредили циљеве, мере, активности и индикаторе, јасно је да нећете моћи то да остварите ако за то не постоје потребни ресурси. Због тога се у наредном делу фокусирамо на финансирање ЛАП-а.

4.4. Финансирање ЛАП-а

Начини за финансирање ЛАП-а могу да буду различити. Углавном је неопходно да планирате одвајање одређених средстава из буџета локалне самоуправе, али има и других начина за финансирање одређених активности.

- **Родно одговорно буџетирање**

Укључите родну перспективу у буџет локалне самоуправе. То значи да приликом планирања буџета узмете у обзир потребе и приоритете жена и мушкараца, девојчица и дечака, из различитих друштвених група, чиме обезбеђујете правичну расподелу финансијских ресурса.

Определите специфичне ставке у буџету за активности које сте одредили у ЛАП-у, као што су, на пример, обуке, кампање, истраживања и слично.

На почетку овог приручника, сугерисали да формирате тим за родно одговорно буџетирање, уколико није основан на нивоу локалне самоуправе. Имајући све наведено у виду, евидентно је да би постојање овог тима олакшало рад на изради ЛАП-а.

- **Пројекти и грантови**

Пратите позиве за пројекте и грантове од државних институција, међународних организација и фондација које подржавају родну равноправност. Припремите пројектне предлоге који се фокусирају на конкретне циљеве и активности из ЛАП-а.

Истражите државне и националне фондове који подржавају пројекте локалних самоуправа. Уколико локална самоуправа спроводи одређене активности у складу са националним стратегијама, можете успешно конкурисати за средства.

- **Прикупљање средстава на нивоу заједнице**

Организујте кампање за прикупљање средстава од локалних компанија. Можете тражити спонзорства за конкретне активности из ЛАП-а.

Размотрите алтернативне могућности као што су донације од појединаца, локалних предузетника или добротворних фондација које подржавају иницијативе родне равноправности.

- **Сарадња са удружењима грађана**

Уколико локална самоуправа блиско сарађује са удружењима грађана, можете заједно конкурисати за финансирање пројеката, што може повећати шансе за добијање средстава.

4.5. Јавна расправа и усвајање ЛАП-а

Као што смо напоменули раније, укључивање грађана и грађанки у израду ЛАП-а је од кључне важности. Стога, након што завршите радну верзију ЛАП-а, организујте јавну расправу на којој ћете представити текст овог документа. Овакав приступ подстиче демократске процесе и обезбеђује да сви имају прилику да изразе своје мишљење.

Јавну расправу покрените тако што ћете информисати заједницу о важности родне равноправности и позвати грађане/-ке да учествују у јавној расправи. Позив можете упутити путем сајта локалне самоуправе, медија, друштвених мрежа и писаних обавештења која ћете изложити на приметном месту у јавним установама и институцијама. Пре саме јавне расправе успоставите механизам (особу или тело из локалне самоуправе) који ће бити задужен за прикупљање предлога и коментара на текст ЛАП-а.

Током јавне расправе оснажите учеснике/-це да активно износе своје ставове и мишљења о циљевима и активностима из ЛАП-а. Не заборавите да укључите различите групе, као што су жене, млади, представници националних мањина и цивилног друштва. На јавној расправи позовите учеснике/-ке да пошаљу предлоге за унапређење текста ЛАП-а и нагласите рокове за слање предлога механизму који сте претходно успоставили.

Обавестите заједницу о усвојеним коментарима и разлозима за изостављање одређених предлога из финалне верзије ЛАП-а. Ово можете учинити путем медија, писаних обавештења или огласне табле у локалној самоуправи, чиме показујете захвалност и доприносите бољој комуникацији са партнерима у заједници.

Осим јавне расправе, можете користити и друге методе консултација, као што су округли столови и састанци са заинтересованим странама. Избегавајте формалне расправе као и оне које укључују само особе са истим мишљењем. Обезбедите да жене и припадници маргинализованих група активно учествују, јер је њихов глас важан за успех ЛАП-а.

Након што се формулишу предлози мера и радна група их одобри као приоритетне, потребне и реалистичне, отпочиње се процес јавне расправе. Модел јавних расправа који смо креирали и тестирали обухватао је објаву јавног позива да се доставе коментари на сајту локалне самоуправе у трајању од најмање 20 дана, заказане састанке у месним заједницама како би им се представио предлог ЛАП-а и дискутовало о предложеним мерама и роковима.

Када је реч о **усвајању** ЛАП-а, одредбама члана 38. Закона о планском систему прописано је да документ јавних политика у локалној самоуправи, усваја скупштина локалне самоуправе, што важи и за ЛАП за родну равноправност.

5. ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА ЛАП-А

Сврха праћења спровођења ЛАП-а је да вам помогне да на време реагујете ако дође до проблема или кашњења у реализацији активности и испуњењу индикатора. За праћење спровођења ЛАП-а надлежна су тела за родну равноправност, успостављена на нивоу општине/града.[54] Препорука је да то буде Савет за родну равноправност.

Увек треба да будете у току са напретком, па је препоручљиво да тело за родну равноправност редовно, идеално два пута годишње, извештава општинско/градско веће и председника општине/градоначелника о спровођењу ЛАП-а. У извештај је потребно укључити податке о постигнутим резултатима (по индикаторима), као и информације о изазовима у спровођењу активности. Ради лакшег праћења и извештавања, препорука је да тело за родну равноправност, за сваку годину имплементације ЛАП-а, припреми оперативни план, укључујући средства опредељена у буџету локалне самоуправе за реализацију активности ЛАП-а у одређеној години. Након тога, пожељно је да се о спровођењу ЛАП-а обавести јавност путем медија.

У наставку је пар препорука за особе које су задужене за праћење спровођења ЛАП-а.

Попишите индикатор(е) за циљеве: Извршите увид у текст ЛАП-а и попишите све индикаторе који су постављени. На пример, на основу наших претходних примера, забележите да је за посебан циљ *Унапређење безбедности свих грађана/-ки, а посебно жена у заједници,* одређено три индикатора:

1) Формиран локални савет за безбедност,
2) Повећан проценат жена које се безбедно осећају када се саме крећу ноћу за 30%,
3) Повећан број јавних површина које су уређене у складу са принципима безбедног окружења за 30%

Испуњеност индикатора: Обратите пажњу на рокове који су одређени ЛАП-ом за конкретне активности које воде испуњењу општег и посебних циљева. На пример, уколико је рок за формирање локалног Савета за безбедност 2026. година, а ви извештавате за 2026. годину, проверите да ли је ова активност спроведена, па известите о томе. У вези са другим и трећим индикатором, који би требало да буду испуњени на крају важења ЛАП-а, проверите са носиоцем активности у којој се фази налази израда анализе/испитивања ставова и да ли постоји ризик да индикатор неће бити испуњен. Све наведено констатујте у извештају.

54 Члан 63. Закона о родној равноправности

Извори података: Уколико је индикатор испуњен, затражите доказе у виду анекса. На пример, у претходном случају то би била одлука о формирању локалног Савета за безбедност. За други индикатор то би била урађена анализа о осећају безбедности у ЈЛС, односно, за трећи индикатор извештај о броју јавних површина које су урађене у складу са принципима безбедног окружења.

Праћење спровођења ЛАП-а мора бити транспарентно, те је стога препоручљиво да последње поглавље ЛАП-а управо посветите процедури за праћење.

ПРИМЕР

ИЗВОД ИЗ ЛАП-а за родну равноправност општине Александровац, донет 2020. године

Комисија за родну равноправност општине Александровац је надлежна за праћење остварености циљева ЛАП-а, на основу дефинисаних индикатора и за координацију других носилаца активности и сарадњу локалне управе са другим институцијама и организацијама. За праћење и евалуацију спровођења ЛАП-а надлежна је Комисија за родну равноправност, која ће прибављати податке о спроведеним активностима од носилаца активности и која ће најмање једном годишње извештавати Општинско веће и председника општине о реализованим активностима, укључујући о постигнутим резултатима (по индикаторима), као и о изазовима у спровођењу активности. Комисија за родну равноправност за сваку годину имплементације ЛАП-а, почевши од 2021. године припрема оперативни план, дефинисан у годишњем плану рада комисије, као и средства потребна из буџета града за реализацију активности ЛАП-а у одређеној години. Годишњи план рада Комисије за родну равноправност, укључујући оперативни план имплементације ЛАП-а, усваја Скупштина општине Александровац, најкасније у децембру текуће године за наредну годину. Почевши од 2021. године, оперативни план ће бити припреман у октобру текуће године за наредну годину, у складу са буџетским календаром, како би се обезбедило правовремено планирање буџетских средстава. Локална самоуправа општине Александровац биће партнер у свим активностима које се спроводе и финансирају донаторским средствима и ставити на располагање своје ресурсе у циљу спровођења активности. Годишњи извештај о реализацији ЛАП-а припрема Комисија за родну равноправност, а усваја га Скупштина општине Александровац, најкасније у децембру календарске године за коју се извештај подноси. Активности планиране ЛАП-ом подразумевају једнаке могућности за учешће припадника и припадница вишеструко маргинализованих група и тамо где то није посебно наглашено, односно, ЛАП се спроводи уз поштовање родне равноправности, забране дискриминације и једнаких могућности.

6. ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ

У овом делу смо одабрали три примера који ће илустровати примену СКГО методологије у пракси. Одабрана је општина Бечеј, као прва јединица локалне самоуправе, Александровац са својом специфичном огромном разуђеношћу и Кањижа као мултијезична општина.

Општина Бечеј налази се на северу Србије, у Аутономној покрајини Војводини. Након потписивања Европске повеље о родној равноправности на локалном нивоу (2017), започета је израда Локалног акционог плана за родну равноправност. Кроз овај процес развијен је модел и методологија коју смо описивали у овом приручнику.

Први корак у изради ЛАП-а било је формирање радне групе, у коју су позвани представници/-це локалне самоуправе, институција и организација цивилног друштва. Одазив је био изузетно добар, што је резултирало формирањем широког круга учесника/-ца из различитих друштвених слојева, са различитим интересима и делокругом рада.

Успостављена сарадња обогаћена је активностима које на први поглед не припадају стратешком документу, али га свакако унапређују. На пример, професори средњих школа (филозофије, социологије, историје, српског и енглеског језика) три недеље су са ученицима/-цама обрађивали тему феминизма, а резултати тог рада представљени су на манифестацији „Дани науке". Такође, Градско позориште, у сарадњи са Канцеларијом за младе, организовало је позоришне представе и радионице на тему родних стереотипа, родних улога и насиља заснованог на роду.

На састанцима радне групе дискутовало се о подацима које је неопходно прикупити за анализу стања родне равноправности. Договорено је спровођење фокус група са женама у свим руралним срединама, као и анкетирање грађанки како би се чуло њихово мишљење. Прикупљени подаци анализирани су како би се дефинисали стратешки циљеви документа.

Приоритетни циљеви, које су грађани/-ке изабрали/-ле, а институције потврдиле:

- Унапређење безбедности грађана/-ки општине Бечеј из родне перспективе,
- Побољшање положаја жена у руралним срединама,
- Унапређење јавних услуга на територији општине Бечеј како би боље одговарале потребама грађана/-ки,
- Повећање могућности за учешће девојчица и жена у спорту,
- Јачање капацитета локалне самоуправе за увођење родне перспективе у политике и програме,
- Планирање активности и родно одговорно буџетирање.

Како би се остварили ови циљеви, ЛАП је формиран тако да одражава реалне потребе грађана/-ки, да буде у надлежности локалне самоуправе и да се може финансирати из постојећег буџета. Паралелно са израдом ЛАП-а развијен је и план родно одговорног буџетирања. Анкетирање и фокус групе су спроведене од локалних ресурса, па је прикупљање и обрада података поверено економској школи.

Након финализације радне верзије документа, спроведена је јавна расправа. Акциони план је објављен на српском и мађарском језику, који су у службеној употреби, на вебсајту општине Бечеј, како би шира јавност и сви релевантни актери могли да дају своје коментаре и предлоге. Током јавне расправе, која је трајала од 2. јула до 10. септембра 2018. године, одржани су јавни скупови у свим руралним заједницама (Бачко Градиште, Бачко Петрово Село, Радичевић, Милешево) и у Бечеју, а скупови су преношени путем локалне кабловске телевизије. Грађани/-ке су активно дискутовали и изражавали задовољство што су њихови предлози и коментари уврштени у документ, посебно они који се односе на осећај занемарености и недовољне заступљености њихових ставова у скупштинским одлукама. Скупштина општине Бечеј усвојила је ЛАП на седници одржаној 14. децембра 2018. године, чиме је показала посвећеност родној равноправности и послала значајну политичку поруку региону.

Током планирања и спровођења ЛАП-а, одржан је низ састанака представника/-ца локалне самоуправе, међу којима су били особа задужена за родну равноправност, шеф управе, чланови Општинског већа за економију, социјалну и здравствену заштиту, културу, односе са јавношћу и младе. У састанцима су активно учествовали и представници/-це сеоских месних заједница, повереници/-це локалних заједница, као и удружења жена из руралних средина.

Посебна пажња посвећена је укључивању жена свих националности и узраста као директних корисница планираних активности, док је координаторка за ромска питања активно доприносила доношењу одлука. Поред тога, идентификоване су и теме од посебног значаја за жене у руралним срединама, укључујући запошљавање, здравствену заштиту, борбу против насиља и бригу о старима. Сарадња са партнерима и локалним заједницама била је на високом нивоу, а лични контакт са грађанима/-кама показао се као кључни елемент успешног спровођења плана.

Општина Александровац налази се у Расинском округу и простире се на површини од 387 км². Састоји се од урбаног дела Александровца и чак 54 села, са густином насељености од 63 становника/км². Ова територијална разуђеност представљала је посебан изазов за укључивање заједнице у процесе планирања и спровођења политика, укључујући родну равноправност. Општина Александровац је потписала Европску повељу о родној равноправности на локалном нивоу (2018). Развој Локалног акционог плана за унапређење положаја жена и родне равноправности део је шире подршке коју Александровац добија кроз програм „Подршка локалним самоуправама у Србији на путу ка ЕУ", који финансира Влада Шведске, а спроводи Стална конференција градова и општина у сарадњи са Шведском асоцијацијом општина и региона (САЛАР).

У процесу израде Локалног акционог плана (ЛАП) спроведене су следеће активности:

- Организоване су обуке о програмском и родно одговорном буџетирању у Београду и Александровцу, како би се локална самоуправа оспособила за примену ових метода;
- Формирана је радна група за израду ЛАП-а, чиме је осигурано међусекторско повезивање и сарадња;
- Одржани су састанци са релевантним институцијама, укључујући Центар за социјални рад, Дом здравља, школе, полицију, Канцеларију за локални економски развој и културне установе, како би се прикупили неопходни подаци;
- Организоване су четири фокус групе са женама из заједнице – прва у селу Горњи Ступањ са сеоским женама, а остале у Александровцу са мајкама деце са сметњама у развоју и организацијама које их подржавају, студенткињама, самохраним мајкама;
- Спроведена је анкета међу женама из општине. Подаци су коришћени за планирање мера у ЛАП-у.

Изазови и научене лекције: Александровац, као разуђена и просторно велика општина, суочава се са изазовима у примени укључивања грађана/-ки у процес доношења јавних политика као и у родно одговорно буџетирање и повезивање секторских политика са буџетским програмима. Недостатак људских ресурса у локалној администрацији отежава континуитет у имплементацији ових политика, јер одлазак неколико кључних особа може значити враћање процеса на почетак._Упркос тим изазовима, Александровац је постао пример добре праксе, јер је кроз ЛАП и родно одговорно буџетирање успео да интегрише родну перспективу у 11 од 17 буџетских програма, уз тенденцију даљег ширења.

Овај пример показује колико је у великим и територијално разуђеним општинама изазовно, али и могуће, системски унапређивати родну равноправност кроз стратешко планирање и буџетирање, као и уз добру сарадњу са женским невладиним организацијама.

Општина Кањижа је мултиетничка и вишејезична заједница у којој се говори српски и мађарски језик, што представља битну околност у процесима партиципације грађана/-ки и спровођења локалних политика. Општина Кањижа потписала је Европску повељу о родној равноправности на локалном нивоу (2023).

Развој Локалног акционог плана за родну равноправност општине Кањижа подржала је Стална конференција градова и општина у оквиру програма „Одрживе и инклузивне услуге на локалном нивоу“, који финансира Влада Шведске. Кроз овај процес, локална самоуправа је тежила да обезбеди инклузивност и да уважи потребе жена из различитих етничких заједница и насеља.

Један од кључних изазова у процесу израде ЛАП-а био је осигурање доступности информација и могућности учешћа за све грађане и грађанке, без обзира на језик који говоре. Како би се постигла што већа укљученост, спроведене су следеће активности:

- Упитник на два језика (српски и мађарски) био је доступан на званичном сајту општине, у месним заједницама, школама, домовима здравља и предузећима како би се обухватио што шири круг становништва. Планирано је било 100 испитаница, али је прикупљено више од 670 попуњених упитника, што је указало на висок степен заинтересованости и потребу за наставком оваквог приступа. У исто време то је представљало изазов у обради и сумирању података;
- Организоване су двојезичне фокус групе, уз помоћ локалног преводиоца, у пет насељених места (Мартонош, Трешњевац, Адорјан, Хоргош и Мале Пијаце).;
- Јавна расправа о нацрту ЛАП-а вођена је на оба језика, у пет насељених места, а сви документи су доступни у двојезичном формату како би биле уважене потребе грађана/-ки из различитих етничких група.

Захваљујући оваквом приступу, општина Кањижа је успела да кроз ЛАП обухвати стварне потребе и приоритете својих грађанки и грађана, посебно жена из руралних средина и припадница рањивих група. У ЛАП су укључене конкретне мере и активности које таргетирају специфичне изазове са којима се жене суочавају (приступ услугама, запошљавање, безбедност). Уведен је систем континуираног превођења у свим фазама рада механизама за родну равноправност, што представља пример добре праксе у мултијезичним заједницама. Овај пример показује како се у мултијезичним општинама може успешно спровести партиципативни приступ у планирању родне равноправности, уз уважавање језичких и културних специфичности локалне заједнице, али истовремено показује да је за то потребно додатно време, ресурси и добро планирање.

СТАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА ГРАДОВА И ОПШТИНА

САВЕЗ ГРАДОВА И ОПШТИНА СРБИЈЕ

Македонска 22/VIII
11000 Београд, Србија

T: 011 3223 446
E: secretariat@skgo.org

www.skgo.org